

Bazarska legenda.

Rakor ul pa hrumi in šumi spet
 Štambulski veliki bazar;
 Skozi streho stekleno vanj pada
 Poldnevnega solnca žar.

Sredi ulice dolge in tesne
 Tam Hasan svoj dučan imá,
 Dragocenosti svetle prodaje,
 Prekrasne rečí iz zlatá.

Toda danes le redkokak kupec
 Pri njem se gredóč pomudí,
 Na preprogi trgovec na podu
 S prijateljem starim sedí.

Cigarete kadita vonjive
 Za kratek čas znanca takó —
 In pa kavo vmes pijeta črno
 Ter ménita tó se in tó . . .

»Dá, moj Hasan« modruje prijatelj,
 Pihnivši v zrak siv kolobár —
 »I življenje je naše, ti pravim,
 Baš takšen-le pisan bazar!«

»I življenje? Dá! Vabi, ponuja,
 Češ: ,kupi si, česar želiš!'
 A za vse to je plačati drago,
 Ničesar zastoj ne dobiš «

»Za medicine kozarec — grenčice
 Izpiti je čašo do dná;
 Za veselja, za vžitka hip kratek
 Pogosto daš mero gorjá.«

»Za vse nádeje svetle in solnčne
 Življenje zahteva kup drag:
 To prevare so bridke, kaj ne dá?
 In zmot in obmanov je mrak.«

»Če dosegel z naporom si, trudom
 In v znoji obraza kak vspéh —
 Da ne zruši se, kar si si vzgradil,
 Sréc ti zató je v skrbéh «

»In če z duhom v višine vzleteti
 Presmelo želiš v nedogled —
 I poskus tá poplačáš z izkušnjoj,
 Da ózek spoznanja je svet . . .«

»A življenje to samo ob sebi —
 S čim plača ga vsakter zemlján?«
 »Za življenje spet damo življenje,
 In s smrtjo je dolg poravnán! . . .«

Na preprogi sedita starca,
 Pretrésata tó in tó stvar . . .
 In kadita pa srebljeta kavo —
 Šumi okrog njiju bazar.

A. Aškerc.

Groga in drugi.

Spisal R.

(Dalje.)

III.

„Ljubezni so cvetice kal pognale.“

Prešeren.

Umevno in opravičeno je sedaj vprašanje, zakaj neki se je Milena tako zelo branila plemenitega Lahnberga, ki ni bil samo baron, temveč tudi tako eleganten, čist, poizčesan in dišeč baron, kakor bi bil stoprav skočil iz prvega pariškega modnega salona. In celo strica je imel, berlinskega strica, ki je zopet imel na tisoče mark in »ne sina, ne hčere«. Tako premišluje po pravici moja lepa bralka, ako so mi sploh katero prisodili zavidni olimpijevci. In tetka Emilija je imela tako prijazne namere s plemičem!

Toda, dejal bi, kdaj vendar so jemale gotove nečakinje v poštev še tako prijazne namere gotovih častitih tet v gotovih razmerah!

Takšne so časih nečakinje!

Seveda moja bralka, ki ni samo lepa, ampak gotovo tudi prebrisana, je uganila že takoj po citatu, za katerim grmom tiči zajec. Torej ne odlašajmo več in počnimo ono staro in vedno novo zgodbo o ljubezni dveh mladih bitij, katerima se je smejala srce samo po sebi, kolikorkrat koli sta se zagledala . . .

Bilo je na večer tistega pomembnega dne, ko je Groga toliko prebil in Milena tolikanj prestrašila se. Milena in Stanka sta bili sami v svoji spalnici v prvem nadstropju javoriškega gradu. Z vso krepkostjo sestriinske ljubezni in z vsem navdušenjem nekoliko sanjarsko navdahnjene devojke teh let se je oklenila Stanka svoje starejše sestre okolo vratu. živo pogledala jo in kliknila veselo in nagajivo:

»Vse vem, vse vem, Milena! O-o-o, vse!«

»Kaj pa?« vprašala je Milena kolikor mogoče mirno. Že je sumila: »Kaj, ko bi vedela sestra res o njeni največji tajnosti! Ko bi vedeli o tem morebiti tudi drugi ljudje? Pa saj ni mogoče; ves čas je varovala svojo skrivnost kakor nekaj svetega na dnu srca, in — on? Seveda tudi!«

»Vsevednost« Stankina jo je zadela skrajnje neprijetno.

»Taka si, Milena? Prav lahko bi mi bila vse povedala! Saj znam — molčati! — Pa mi nisi zaupala! Beži, to ni lepo od tebe! No, pa saj tako vse vem!« In urno sipajoč svoje misli, je gibala svojo kodrasto glavico poredno proti ramenom na levo in desno. Gibki jeziček, ljubko igrajoč se za snežnobelimi zobki in časih rahlo zadevajoč se ob nje, umiril se je zdaj, in ustnice, vprašujoč na pol odprte, so ostale nepremične.

»Kaj pa vendar veš, Stanka? Ti bi se ves dan šalila, ali zdaj —«

»Oh, kakšno se dela! — No, da ti povem! Tebi silijo tistega šemastega Lahnberga, haha — vidiš — kaj ne — haha — in ti — ti ga — ne maraš, pa je amen!«

Že se je Milena oddahnila prav globoko, misleč, da je to vsa vednost sestrina. Toda takoj je zopet nadaljevala Stanka z otroškim veseljem:

»O — pa še vse nekaj drugega vemo, nekaj drugega!«

»Stanka?« je nehote vzdrltala Milena.

»Vem, zakaj ga ne maraš!« Besedico »zakaj« je posebno poudarila.

»Pojdi no!« poskušala je Milena šaliti se. Srce pa ji je utripalo tako burno! Bala se je, da bo hudomušna Stanka, sloneča ji ob prsih, »zvedela« tudi še to novost. »Zakaj pa ne?« vprašala je tiho.

»Kaj praviš, zakaj neki ne? Zato, ker — zato« — glas je postajal Stanki komično-slovesen, desno roko je dvignila kvišku in naglaševala z ravnim kazalcem vsako besedo posebe — »zato — ker — ljubiš — drugega, haha — ljubiš tistega . . .«

Ta hip je zakrila Milena, vsa v zadregi, rdeča kakor živ ogenj, z mehko roko sestri zgovorne ustnice. Toda Stanka se je urno izvila in oznanjevala kar najhitreje:

»Tistega inženirja, ki hodi od . . .«

»Ali mi boš takoj tiho, ti otrok ti!« vztrepotala je Milena in objela mlajšo sestrico tako ognjevito . . . In, prijela je ta nežni, nagajivo in zmagodobitno smejoči se obrazek z obema rokama in poljubovala ga tako strastno . . .

Midva z lepo bralko seveda, midva si ne moreva kaj in si na tihem misliva, da je bila Stanka tačas starejši sestri le modél in vzorec za onega — — pst!

»No, ali imam prav? Kaj ne! Saj sem takoj rekla! Ti se mi pa tako skrivaš! Ali je to lepo? — »Otroka« pa nisem več, in še to zimo poprosim mamó za daljše krilo. »Otroka« si jedenkrat za vselej odločno prepovem, gospodična Stojanova! — Ne bodi huda — povej mi rajša, če ga imaš zelo rada; pa saj to se razume! — Zaradi barona se pač nič ne boj, ljubi moj Milenček! Reci, da ga nočeš! Da ga ne maraš, da ga ne maraš in da ga ne maraš! Pa je! Pika in konec!»

In neustrašena mlada gospica je odločno udarila z nogo ob tla. Zadnji glasni in kategorični vzkliki Stankini pa so prisilili guvernanto, mademoiselle Etiennette Steinbauer, da je nervozno odprla vrata in prišla iz svoje sobe, ki je bila zraven spalnice obeh devojk.

Žalibog, da guvernante v življenju niso vse tako lepe, kakor v romanih! Etiennette, krajše Netty je bila sicer na fotografiji dražestna; komaj bi jo bil spoznal. Original je bil velik in močan, nežnega le malo na njem, obraz preširok in dolgočasen kakor uvod v modroslovno razpravo. Mademoiselle je štela svoje vesne do osemindvajsete. Ščasoma pa ji je postalo seštevanje zoprno, ker je videla, da lepota ne raste z leti. Začela je torej odštevati. Naposled je naredila generalni odmor in ostala začasno pri številki 26. Prave starosti nočem povedati iz več vzrokov ne; prvič, ker je negalantno, ako se kdo briga za take natančne neprijetnosti; drugič, ker ta točka za povest ni skoro nič pomenljiva, in naposled, ker sem preverjen, da bi ljubeznivi bralec številko bržkone pozabil že čez leto in dan. Angleški zdravnik trdi, da postaja žensko srce od tridesetega leta nekoliko ložje. Nasprotno pa je dokazal, pravijo, nemški profesor Benecke, da raste srce do petdesetega leta in sicer vsako leto za kubiški centimeter! Ako se pridružimo zadnjemu mnenju, moramo reči, da je napredovalo Nettyno srce že za dober kubiški decimeter.

Znano je, da »lepote ženske pestri cvet« ne trpi kritične analize, in da deluje le celotni vtisek. Toda cvet gospice Steinbauerjeve je bil tako posebno »pester« v besede najstrožjem pomenu, da ga je prav prijetno opisati vsaj v glavnih »potezah«.

Za slikanje je imela guvernanta namreč od nekdanj izreden dar! Barvala pa ni ne na platno, ne na popir, temveč po svojem obrazu. Sledila je materi naravi, »večni učiteljici«; njena umetnost je oponašala stvarstvo in prirodu. Na svojih licih je posnemala rožasto ju-

tranjo zarjo in cvetoče vrtnice, na ustnicah jasni bager rdevajočih večernih oblakov, na svojih obrvih je kopirala črnoto decemberske noči, po ostalem pa si pomagala z »moko«, belo in fino kakor mlad sneg. Po grškem idejalu hrepeneč, je rabila vsa sredstva, ki pospešujejo razvoj telesne lepote. Zobje so ji bili tako lepo beli in stali tako nepričakovano po redu in pravilu, da ne bi zlepa mogel nihče odrekati zasluženega priznanja spretnosti njenega zobozdravnika. Ponarejena, kakor ozobje, je bila tudi bujnost oprsja in kolkov — vse draga, fina roba iz sloveče prodajalnice ob živahni »Mariahilferstrasse« na Dunaju. »Koliko te pa je, o Etienne?« vprašal bi lahko kdo po domače. Niti lasje niso vzrasli na njenem zelniku, — mon Dieu — na njeni glavi, katera je bila pa drugače pristna.

Etienne je bila doma z gorenjega Štajerskega, torej trda Nemka, kar nam pove že njeno francosko ime. Nemščine ni bila popolnoma zmožna; dobro je govorila in pisala le francoski. Vsi drugi jeziki so ji bili »barbarski«. Čebrijala je nekoliko laški; angleški pa je znala tako slabo, kakor bi bil to njen materinski jezik . . .

Dlje časa je bila zaljubljena v nekega gimnazijskega suplenta, ki je bil leposlovno navdahnjen in je pisal nerazumne in zato tudi popolnoma nedolžne pesni in dvoril muzam tako silovito, da je naposled pozabil, katerega spola je njegov pegaz. Da je nosil dolge lase, tega ni treba izrečno praviti. Opeval je guvernanto dobrega pol leta; ko so mu pa rime na-njo pošle, si je poiskal nov predmet. — »Ti nesrečna Mantua!« Tudi njenih poznejših častilcev se je vsaki rešil še o pravem času njene neprirodnosti. Odgojiteljica pa je našla tolažbe v feljtonskih romanih, katere je spisal francoski mnogopisec Ponson du Terrail, in se nalezla iz njega božjastnega romantiškega duha. Pri Stojanovih se ji je nezasluzeno dobro godilo. Bila je zadnja leta manj učiteljica hčerkama, nego »lectrice« tete Emilije, kateri se je vedela in znala tako lizati in sladkati, da si je pridobila za vselej stalno mesto v obiteli.

Tako ji je bilo prešlo jutro življenja, »dieses Gabelfrühstück des Teufels«, kakor pravi Heine. In začele so se »migraines«. Etienne je postala pusta in neprebavna, kar sta nemilo čutili zlasti Milena in Stanka. — Za neznatne tri, štiri urice gorenještajerske francoščine in klavirja je dobivala plačo, kakor malokateri uradnik ob obilemu poslu; ob vsem tem pa se je s slastjo delala nesrečno in tožila svojim manj ugodno živečim tovarišicam, kako jo tepe usoda. Kar se tiče vpliva na gojenki, se ji ni posrečilo, da bi sveži cvetki oropala zdrave barve

in jima prestrojila naravno ženstvo s polovičnimi vednostmi v domišljav, neresničen, umeten značaj.

»Ah! tenez, c'est un joli vacarme!« ječala je devojkama, »j'ai une migraine, mais une migraine! Ça me tient là, dans le sourcil gauche. Il est temps d'aller se coucher!« Ponovila je še jedenkrat, kako jo boli glava, in velela, naj gresta vender že spat! Potem je staro dekle izginilo.

Mladina ljubi opozicijo in besedi »nalašč ne«. Sestri sta ugasnili luč in stopili k oknu sobe, katero so polnile sence tajnostne poletne noči. Čisto bled je vzplaval mesec izza bližnjih gozdnih vrhov in lil negotov, trepetajoč sijaj po lahno zibajočih se žitnih poljanah in po krivi, beli cesti, vodeči proti Vranovemu. Kako bi tudi ne bil bled ta nebesni poštar, zaljubljenec stari prijatelj in tihi zaveznik, ki ima toliko nočne službe, nujnega opravila z nešetimi brezplačnimi vzdihljaji, rekomandovanimi poljubi in srčnimi brzjavami! Ob vsem tem ga pa še dražijo lahkomišelní »milijoni«, koketne zvezdice, plešoče brez dela in skrbij po parketu sinjega svoda; nagajajo mu, da ga zemlja, v katero je nesrečno zaljubljen, ne mara, ker noče premajhnega moža! Mesec pa se jezi, da je ves rumen; hujša in shujša, da ga ni skoro nič videti. Potem pa si zopet opomore, ker je trdne narave, in znova prevzame zaljubljeno pošto. . . . Črički so prirejali veliki koncert, ki je obsegal le jedno samo točko; zato pa je bila ta tem daljša in enakomernejša; godli so brez napak. Zaspano so šumele resne smreke kraj temnega gozda ob travnikih, in od njih sem je prinašala tiha nočna sapa rezek, grenek, trpek vonj.

»Vedi, Milena, tudi jaz imam že svoj idejal«, pričela je mlajša sestra in tiho in navdušeno razlagala vse kreposti in vrline svojega dozdevnega viteza. Ta presrečni mladenič je bil »visoke in vitke rasti junak,« opravljen kakor kak princ v bajkah! Jahati, streljati, boriti se, plavati in tako dalje, vse to je znal, da je bilo kar veselje! Tako lepega obraza in tako plemenitega srca ni imel zlepa nihče drug na vsem božjem svetu ne. O, brez primere! Rešil je skoro vsaki mesec sedaj temu, sedaj onemu življenje, bodisi da je potegnil otroka iz reke, bodisi da je vzdržal splasene iskre konje, bodisi da je otel celo obitel s posli vred iz goreče hiše! Kar se tega tiče, moral bi prav za prav poseben sluga za njim nositi vsa svetla priznanja, odlikovanja, svetinje in križce. »Skratka, bil je najlepši, najboljši in najpogumnejši junak, star natančno petindvajset let!« Le žalibog, da ni bil — živ . . .

Milena je površno poslušala iskreno izpoved sestrice, ki je mahoma utihnila. Dolgo sta molčali obe.

S strašno resnim obrazom je obljubila Stanka še jedenkrat, da le takšen in nič drugačen ne bo njen prihodnji.

Uboga Stanka, koliko boš morala črtati!

Poljubili sta se, obe z nekim posebnim nasmehom, in odšli k počitku. Stanka je kmalu zasanjala lahen sen, Milena pa je bedela. Vzburjeno srce ji ni dalo miru. Vedno znova je prečutila tajinstveno novost svojih čustev. Vse, kar je doživela zadnji čas, in vse, kar si je osvojilo njeno dušo z neznano, naravsko, nepremagljivo, čudodelno silo, se ji je zdelo nekaj neizrečno sladkega, nepričakovanega in premagujočega vse druge misli. To je bila ona tajinstvena, nedoumna, vsemogočna, samovoljna vladarica — prva ljubezen nepokvarjene duše.

In on?

Inženir Ivan Vojnik, mlad mož nenavadno elegantne rasti, z resnim, vendar kaj prikupnim obrazom, veselimi, samozavestnimi, prijaznimi očmi in črnimi, podjetno navzgor vzvihanimi brčicami, ta »nesrečnež«, kakor ga je sprva imenovala, sama ne vedoč, zakaj, on je vzbudil Mileni spečo dušo iz detinskih sanj. Major Stojan ga je privedel pri neki priliki s sabo na Javorice, hoteč pokazati mu svojo bogato zbirko posušenih pogorskih rastlin. Od takrat je Vojnik večkrat prišel. Motil pa bi se vsakdo, misleč, da je prihajal radi mrtvih, otisnjenih in strogo po številkah in imenih urejenih otrok raznobojne flore. Botaniške kataloge in zapisnike majorjeve je seveda cenil, kakor to že zahteva važnost lepega predmeta. Toda priznati je treba, da je še mnogo rajši obiskoval Javorice, odkar so ga povabile gospodične Stojanove na »lawn-tennis«. On sam pa tudi ni bil kriv tega, da mu je na Javoricah tako ugajalo. Kajti takoj prvi dan je sédel smejoči se Amor na tenko omreženo zagrajo, izbral si svoji najlepši puščici in poskusil z nedolžno resnostjo ostrost sladkih strel. Kadar pa Amor hoče, ne zgreši nikdar sredine. Tudi tačas se je pokazal nebeški sel strokovnjaka.

Puščice so le predobro zadele in globoko!

Z rastočo radostjo sta čutila mladca notranjo sorodnost. Njiju duši sta si vzleteli takoj početkoma nasproti s težko prikritim veseljem.

Kako je bilo vendar to vse drugače, kakor v Mileninih povestih veleznanenemške pisalke in njenih epigonov, v sladkovodenih, previdno okisanih proizvodih, v katerih se vedno lepo po jedni metodi on in ona početkoma živahno sovražita, iz same ljubezni bržkone . . . pozneje pa bridko ljubita, iz samega sovraštva seveda . . .

Odkar je zahajal inženir na Javorice, je bila Milena vsa izpremenjena. Tiha, zamišljena, vtopljenja v nemirno sanjarjenje, je bila naj-

rajša sama. In večkrat, kadar je slonela brez nadležnih prič na verandi ob grajskem obzidju, gledala kakor v spanju rahlo zibajoča se peresca drevesna, igrajoča se med sabo v popoldanskem vetru, poslušala oddaljeno bučanje in šumenje deroče Save in zrla proti vabljivim vrhovom hladnih snežnikov, je zasačila sama sebe, kako se ji polnijo v nenadnem genotju oči s solzami neizrečnega hrepenenja.

»Určkel oči ji je mladec,
Ni znala, ne kdaj, ne kako!«

O Vojniku pa je treba potrditi, da bi prej ne bil nikdar verjel kaj takega, namreč, da se bo kar tako nanaglomal kedaj navdušil za »lawn tennis« ali sploh za kako drugo angleško igro, naj si so tudi imenitne in zdravju koristne.

Vselej je komaj, komaj čakal, kdaj lahko zapusti Vránovo in pohiti proti Javoricam. Toda videlo se je, kakor da nima Vojnik prav nikakršne nadarjenosti za omenjeno modérno igro! Kolikokrat je zgrešil žogo z usnjem preoblečeno, kolikokrat je mahnil prepozno, kolikokrat prekmalu, — po praznem zraku! Skoro bi rekel, da je inženir nekamo premalo pazil. Ali! Zato je tem pozorneje gledal in gledal vedno zopet le njo, to gibko postavo, te bele, gracijozne roke, ta mili, ljubeznivi obrazek, ta srečni nasmeh, te ponosne, mirne osemce, te blesteče zobke za koralnimi, komaj otvorjenimi ustnicami! Ves ta fini, lahni čar prirodno-dražestne devojke ga je mamil tako, da mu na vse zadnje ne smemo njegove nepaznosti resno šteti v zlo.

»Ali gospod Vojnik! Že zopet!« opominjala ga je Milena večkrat. On se ji je samo smejal.

Oh, očitno je imel mladi mož malo, mnogo premalo častilakomnosti, da je bil tak! Da, smejal se ji je — smejala se je pa tudi ona. Gotovo mu je mehkosrčno oprostila vsako napako kar mimogrede. Stanki, baronu, odgojiteljici, adjunktju Govedku, kateri je dvoril po nekoliko guvernanti, in o katerem se pesem pozneje prične, vsej družini se je to tako dobro zdelo, da so se tudi oni smejali.

Marsikateri lepi popoldan je bilo prav glasno in živahno tam ob smrekah za parkom javoriškim!

In prišel je čas, ko se ni dalo inženirju nič več, da bi narejal starejši hčerki Stojanovi banalne poklone, po dovtipnosti hlepečče, čas, ko se mu je videlo vse to za Mileno nekako »trivijalno«.

Kakor smo že rekli, Amor je dobro zadel na obe strani. S takim mojstrom ni šale!

Jasen, len, tih popoldan je bil.

Stojanovi so bili povabili med drugimi tudi gospoda Vojnika na kratek izprehod po bližnjem gozdičku proti mlinu.

Taki-le izprehodi po hladnih »gozdičkih« so, kakor nekateri vedo, jako pripravní v to, da si mladi ljudje v neki razdalji od starejših mnogokaj povedo, kar bi, recimo, onih starejših morda ne zanimalo tako živo, ali pa — govorimo odkritosrčneje — kar bi omenjena starost niti prav vedeti ne smela.

Naš zaljubljeni inženir je ta dan tako preudaril, da mora pri-liko po svoje porabiti in povedati Mileni, — »da brez nje ne more živeti.« — Kadar pa je življenje v nevarnosti, takrat, ljuba bralka, takrat, no — saj veš — hm!

Posrečilo se mu je. Bila sta sama. Ljubezniv slučaj je dopustil, da sta zaostala v potrebni razdalji za drugimi. Trenotki so bili ugodni. Vojnik bi si ne bil mogel želeti ugodnejših . . .

Toda!

Kaj misliš, blagovoljni bralec? Da je zinil Vojnik kakšno besedico?

O ne!

Molčal je!

Bilo je vroče; niti tega ji ni povedal!

Ničesar ni rekel.

Molčal je klasične govore!

Mahal je s paličico srdito po nedolžnih gozdnih rožicah ob potu, jezil se na tihem sam nad svojo »nerazumno« neodločnostjo in tresel se od razburjenosti . . . Nekateri beli metulji so se nosili brezglasno nad otrplim praprotnjem, hiteč proti njivam ob robu gozda . . . Nobenega glasu ni bilo naokolo. Tako mirno je bilo vse, da je bilo skoro slišati burne udarce dveh mladih src, kateri sta jeli hipoma viharno utripati.

Inženir je molčal!

»Kako je vender neroden!« ujezil se je nekdo. »Moji streli niso zastonj, le čakaj!« Bil je prijateljček Amor, seveda. Smuknil je na nizko hrastovo vejo in pozibal jo tako spretno, da je mimoidoči Mileni odsmukal slamník raz glavo. Potem se je smejoč poslovil; mudilo se mu je drugam.

Vojnik je pobral pokrivalo. Počasi in nekoliko nespretno ga je stavil Mileni na glavo. Saj slamnika niti dobro opazil ni! Videl je le vlažni svit njenih očij prav blizu, čutil nje gorko sapo, čutil konce njenih las laskavo ob svojem obrazu . . .

In nenadoma je čutila Milena strastni objem dveh krepkih rok, dobro znan obraz se je nagnil k njej, njegove ustnice so se dotaknile njenih v prvem, sladkem, vročem —

»Petsto objokanih zajcev!« je zašepetal izza leskovega grma ta hip Gropa Kozol in se divil nenavadnemu prizoru »živih podob«. Nesel

je bil za družbo pozabljeni šal gospe Ane. Na tem potu je opazil zaljubljeni parček in se takoj varno poskril. Svojih samogovorov pa ni opustil.

»Groga, glej no, glej! — To so občutki, glej jih no, to so občutki! Pa vedno prav prideš! Ješ, ješ! Kako se imata rada!«

Zaljubljenca seveda nista vedela sedaj za ves svet ne, kamoli za Grogo? Inženir je v jednomer gledal ta razburjeni, zardeli, prestrašeni obrazek in velike, črne, preplašene oči prečudne miline.

»Milena!« vzkliknil je tiho, razburjeno.

Ona je drhtala. Mehko je slonela njena glavica njemu ob prsih, v njenih očeh je zatrepetalo nekaj in se treslo.

»Milena, ali me ljubiš?« vprašal je strastno, zahtevajoče.

Kakor sladka harmonija iz daljave so udarjale besede na njeno uho. Dekle ga je zopet za hip pogledalo; vsa boječnost, strah in sreča prve čiste ljubezni je sijala Mileni iz očíj. Rahlo se mu je izvila in ozrla se osupla okolo, kakor bi se bila vzbudila iz globokega sna . . .

»A, â, â, to so občutki! Ta-le inženir, ta pa zna! — Groga, ti si pa tič, da vsemu prideš na sled.« — — —

Nekoliko pozneje pa je dejala gospa doktorica svoji hčerki:

»Ah, Milena, kaj pa ti je, da imaš tako rosne oči?«

»Nič, mamá, prav nič! Komar — komar mi je padel v oko in preveč sem si je — jih otrla.«

»Hm, hm,« majal je Groga z debelo glavo in oddal pogrešani šal ter mislil si: »Ta hentani komar! Kako je bil velik! Pa ga vender nihče ne vidi!«

Ko se je vračal Vojnik tisti večer domov proti Vranovemu, zdelo se mu je vse izpremenjeno, vse mnogo lepše naokolo. Veselo in hitro, skoro poskakujoč je korakal! Okolo ustnic mu je igral neprestan smeh, in gorka rdečica, rdečica najblažjega veselja mu je pokrivala obraz. Mladost, ljubezen, sreča!

Razumeti le ni mogel, kako mu je bilo mogoče prej tolikrat stati tik nje, ne da bi se zavedal, kako jo obožaval!

Solnce je zahajalo. Visoko gori na nebu so stali nepremični dolgi, rdeči oblaki; nad gorami je gorelo in žarelo . . . Vrhovi gorenjskih velikanov so se topili v barvah nepopisnega ognja. Vojnik je obstal na visoki terasi nad Savo in gledal slikoviti, veličastni prizor.

Globoko doli je šumelo in pelo savsko vodovje prečudno, sladko pesem. Nekaj večnega doni iz teh tožnih glasov . . . Slovo jemljo valovi od Triglava, poslavljuje se od prelepe domače zemlje in jo zadnjikrat pozdravljajo . . . Vsako skalico še jedenkrat objamejo in poljubijo, predno odhite proti vzhodu v tuje struge in doline . . .

Kako dolgo je stal tukaj zamaknjen v mirno otrplost, inženir sam ni vedel.

»Juhuhuhúu!« zauka nekdo z močnim glasom.

Vojnik se zgane in obrne. Pred njim je stala visoka, krepka, še mlada ženska nepremično in tiho. Na glavi je imela širok slammik z rdečim trakom, gosti plavi lasje so ji padali nespletene po ramenih; obraz ji je bil zabuhel. Okolo vratu izpod las se ji je ovijal venec belih in rdečih suhih rož z vsakojakimi svetlimi kroglicami. Sicer je bila opravljena kmetiški. V levi je držala košaro, v desni pa debelo gorjačo.

To je izpustila sedaj na tla in pomolila inženirju odprto roko. Dal ji je torej nekaj drobiža.

»Meni pravijo »divja Mina«, veš!« izpregovorila je hlastno, kratko presekanu, s suhim glasom in spravila denar v pisano ruto in zadovoljno kimala z glavo. »Kdo si pa ti, lepi gospod? Ne govóri mi pa dosti, da me ne ujeziš!«

Odgovora ni pričakovala nobenega, temveč, zavezljavši drobiž v konec rute, je nadaljevala s topim nasmehom, bolj sama za-se: »Pri-jatelj si, ker si dober človek. Želim ti srečo! Samo, ako bo mogoče! Le počakaj.«

Nekako tesno je bilo inženirju pri srcu, ko je opazoval to blazno žensko. Gotovo je stala že poprej dlje časa za njim, dočim je on ob strmem prepadu zrl v globoko savsko dolino. Samo jeden sunec njene krepke roke, in Vojnik bi bil treščil po divjem skalovju brez rešitve v valovje tam doli. Zato je sedaj naglo odskočil od roba. »Divja Mina« pa je to takoj opazila. Strahovito se je zakrohotala.

»Nikar se me ne boj!« dejala je potem skoro proseče. »Ne bom te ubila ne! Prej bi te bila lahko, nihče ne bi bil vedel.«

»Ne bi bil vedel«, ponavljala je zategnjeno in sedla na skalo tik strašnega prepada z nogami proti globočini. Ves prestrašen jo je inženir hotel potegniti s tega nevarnega sedeža.

»Ali mi ne greš?« zarežala je. »To je moja pruka, pruka divje Mine. Nikar me ne jezi!« Dvignila je parkrat svojo gorjačo.

»Mina, lepo te prosim, sedi vsaj proti meni, da te bolje vidim!« Ta zvijača je pomagala.

»Naj pa bo, ako me že rad gledaš. Ljubi moj, tudi jaz sem bila jedenkrat lepa! Takrat!« Zamislila se je . . .

»Veš, prijatelj, ubili so ga! Daleč tam na tujem.«

»Koga pa?«

»Mojega Franceljna!« tožila je. Glas ji je postal rahel, pogled tako krotek in mil. Vsa divjost jo je minila. In sedaj, ko je izgubil njen obraz vsako trdo potezo, ko ga je oblival večerni svit žarečih snežnikov, je videl Vojnik, da je govorila Mina resnico, rekoč, da je bila nekdam lepa.

»V vojski so ga ubili«, je šepetala. »Tam na Turškem. Daleč, daleč tam za gorami . . . Franceljna ne bo nikdar več. Ustrelili so ga Turki. Ti bi ga ne bil ubil, kaj ne da ne? Najlepši fant je bil, najlepši je bil moj ljubček! Morebiti pa«, je dostavila tajinstveno in tiho, »morebiti se pa venderle vrne? Čakam ga. Tako težko, komaj, komaj ga čakam! Bolan leži, hudo so ga ranili. Toda na jedenkrat bo zopet zdrav. Haha! Groga že ve, le vprašaj ga, on ti pove vse, on je bil ž njim na vojski! In Groga mi je rekel, da se Francelj kmalu povrne. To bo veselje! Prijatelj, prideš li na svatbo? V kratkem bo! Oh, kako pa tudi molim! Sama Marija v nebesih mi bo pomagala . . . Moli tudi ti! — Vidiš, tukaj, le poglej!«

Previdno je izvlekla iz nedrij zavitek in iz njega celo število Marijinih podob. Komaj se jih je dotikala, in gledala jih je z nepopisno zaupnim pogledom. Inženir jih je smel videti le od daleč. Navzlic njeni paznosti pa ji je padla jedna slika v travo. Naglo jo je Mina pobrala in shranila vse skupaj, klečeč na kolenih. Še nečesa so iskale njene oči.

»Bo!« vzkliknila je veselo. »Štiriperesna deteljica! Na jo, prijatelj! Varuj jo, to ti povem! Ako jo izgubiš, boš nesrečen! Pomni me!«

»Zdaj gre pa Mina večerjat. Tukaj v košari ima gobe: babice, zelenke, jurčke, lisičice; dobra jed! Lahko noč!«

In kakor bi trenil, se je zagnala »divja Mina« zopet na skalo, obrnila se in se spustila v mračno globino!

Inženirja je stresla groza. Sklonil se je in gledal v temni prepad. Vse je bilo tiho. Mina se je torej morda kje ujela za kako vejo in visela morda nad strašnim brezdomom.

»Mina!« je klical Vojnik, »drži se, dokler ne pokličem ljudij! Takoj ti bomo pomagali!«

»Mina ne potrebuje nikogar«, se je glasilo iz tihih globočin. »Haha, divja Mina ima svoja pota! Prej bo doma, kakor ti.«

In iz dna globine se je razlegal krepek in zategnjen: »Juhuhuhúu!« Mina je znala ukati, da malokateri fant tako. Vse bližnje gore so odgovarjale divjim glasom.

(Dalje prihodnjič).

Znameniti Slovenci.¹⁾

Spisuje Fridolin Kavčič.

„Malo nas je, a smo ljudi“.

13. Joahim Košutnik.²⁾

Porojen v Beljaku 16. rženega cveta l. 1714., vstopi šestnajstleten mladenič l. 1730. v red očetov jezuitov. Bil je sloveč profesor matematike, fizike in modroslovja na akademiški gimnaziji dunajski, pozneje na viteški akademiji Marije Terezije. V Gradcu ga nahajamo kot ravnatelja fizikalnemu kabinetu in tamošnji zvezdarnici. Iz Gradca je prišel v Pasavo kot »regens« tamošnje bogoslovnice, zatem za »prefekta« na celovško bogoslovnico, od tu v Millstatt za »superjorja«. Ko so razpustili red jezuitov v Avstriji, je šel v Maribor, kjer je umrl v 75. letu dobe svoje, 23. malega srpana l. 1789.

Objavil je sledeča dela:

1.) Regni mineralis pars nobilior, lapides vitrescentes, et gemmae brevi compendio propositae (Viennae 1752. Trattner 8°);

2.) Prima elementa Arithmeticae, Algebrae, Geometriae, Trigonometriae planae et sphaericae, Architecturae, civilis et militaris... (Graecii 1754. Widmanstedt 8°)

¹⁾ To pot nam je poslal g. pisatelj životopise »Znamenitih Slovencev« z nekaterimi opombami, ki se nam vidijo vredne, da jih na tem mestu ponatisnemo. Znano je, da je g. pisatelj namerjal izdajati »Slovenski Pantheon«, živo uverjen, da je že skrajni čas, da se pobrigamo za svoje slavne može; ali zaradi prepričlega števila naročnikov je moral to misel opustiti in je sedaj zbirko tistih životopisov poklonil »Zvonu«. Dasi jih bode gosp. pisatelj skrajševal z ozirom na »Zvonov« obseg, nakopičilo se mu je toliko gradiva, da bodo izhajali »Znameniti Slovenci« še vse tekoče in prihodnje leto. Pribavljanje virov, tudi mnogo inozemskih (iz Monakovega, Berolina, Stuttgarta i. t. d.) je seveda provzročevalo g. pisatelju mnogo truda in stroškov, a ni se jih strašil. Da »Znameniti Slovenci« ne bodo čitateljem preenolični, bodo sledili obširnejšemu životopisu vedno po 3—4 krajši in se bodo vrstili, kar se tiče 16., 17. in 18. stoletja, brez ozira na to, v katerem stoletju je dotičnik deloval, in vedno tako, da bode zastopanih v vsaki številki več stanov, n. pr. zdravnik, glasbenik, umetnik, pedagog, vojak i. t. d. Životopisi »Znamenitih Slovencev« iz novejših dobe bodo pa obširnejši, ker je na razpolaganje mnogo bogatih virov, dočim se iz 16. in 17. veka dostikrat ni mnogo več ohranilo, nego golo ime. Ko bodo vsi životopisi objavljeni, namerja g. pisatelj sestaviti še pregled ter ga priložiti zadnji številki dotičnega letnika.

²⁾ Stoeger: Scriptores Provinciae Austriae Societatis Jesu. Viennae 1855.

Prip. pis.

14. **Frančišek Andrej Šega,¹⁾**

porojen v Novem mestu 16. grudnia l. 1711. Kot sin puškarja in orožarja se je spočetka pri očetu izuril v tem rokodelstvu, a že takrat je prekosil očeta; posebno se je odlikoval v umetnem dolbenju orožja. Potujoč po raznih mestih, se nastani v mestu Stein na Avstrijskem, kjer je bival dve leti. Odtod je odšel l. 1732. v Monakovo ter se je začel vežbati v rezanju pečatov; začel je tudi rezati podobe v baker, katere je potem slikal v pastelj. To ga je privedlo do bosiranja ali upodabljanja iz voska. Posebno na glasu je bil kip vladajočega kneza Karola Alberta, poznejšega cesarja Karola VI.; to delo mu je pripomoglo, da je postal knežji bavarski dvorni kolajnar v Monakovem. Predno je dospel Šega v Monakovo, niso imeli Bavarci nobenega spretnega kolajnarja; bili so primorani vse štamplije za denar ali kolajne naročevati v inozemstvu. Šega torej je ustanovil kolajnarstvo na Bavarskem. Za svojega bivanja v Monakovem je bil pozvan dvakrat, l. 1758. in l. 1766., na dvor cesarice Marije Terezije na Dunaj, da je bosiral podobo cesarice v vosek; zato je prejel od cesarice »einen mit Brillanten besetzten Ring«.

V vseh teh umetnostih je bil Šega samouk, a vender je bil najslavnejši kolajnar in pečatorezec svoje dobe.

V Monakovem je rezal štamplije za denar in za kolajne. Posebno ga je čislal predsednik novčni kovarnici in rudarskemu uradu, grof Žiga Heimhausen.

L. 1768. je na eno oko oslepel, kar je povzročilo, da si je pokvaril tudi drugo oko; kajti rezbarjenje strašno škoduje očem. Kmalu zatem je oslepel tudi na drugo oko, tako da je bil nekaj let pred smrtjo popolnoma slep. Umrl je 6. grudnia l. 1787. Ostavil je mnogo oljnatih in pasteljnih slik, posebno znamenite so slike:

- 1.) volilnega kneza Karola Alberta (v 42. letu njegove dobe);
- 2.) volilne kneginje Marije Amalije (l. 1738.);
- 3.) mladega kneza Maksimilijana Jožefa;
- 4.) Terezije Benedikte princesinje bavarske (v 13. letu).

¹⁾ Oberbairisches Archiv für vaterländische Geschichte, IX. Band. Nagler, Künstlerlexicon. München 1835. — Münzen und Medaillen von Appel 1822. — Dimitz, Geschichte Krains. Laibach 1876. — Zora. I. letnik. V Mariboru 1872. — Wurzbach: Biographisches Lexicon. Wien 1875. 29. Theil. — Carniola 1841/42 (IV.).

Pokojni marljivi zgodovinar župnik Janez Parapat je spisal že l. 1875. obširen životopis našega rojaka Šege in ga ponudil Slov. Matici. Žal, da se vedno mirno počiva v arhivu.

Šegovih kolajn je nebroj, in baš po teh kolajnah je tako založeval, da so mu mnogi vladarji stavili ponudbe, naj stopi v njih službe; toda Šega je ostal in umrl na Bavarskem.

Najznamenitejše kolajne so:

- 1.) 18 podob bavarskih knezov (počeni z Otonom Velikim do Karola Alberta); vrezane so v srebro in tudi v kositer;
- 2.) kolajna cesarja Karola VI., z lovorom ovenčanega, in zraven doprnsnik cesaričin s krono;
- 3.) srebrna kolajna kaže sliko vojvode Klementa Franciška: Magnus Ord. Magister VII. Junii MDC.CLXIV;
- 4.) kolajna istega vojvode z napisom: Clemens Franc. Bavariae dux. Rev. Anna dux Solisb. Clem. Fr. B. D. Conjux;
- 5.) kolajna cesarja Karola. Cesar v oklopnem doprniku, z dolgimi lasmi, okičen z zlatim runom. Na aversni strani je vrezano: Car. Alb. D. G. V. B. & P. S. D. C. P. R. S. R. I. A. & E. L. L. Na reverzni strani pa je bavarski grb, ki ga držita na skali stoječa leva, in letnica 1739.;
- 6.) zlata kolajna urezana v spomin ženitovanja Maksimilijana III. Designat ambo serenum 1747.;
- 7.) druga ženitbena kolajna iz leta 1755. nam kaže princesinjo Marijo Josipino Ano Avgusto in na reverzni strani reko Reno z bavarskim in badenskim grbom: Nata VII. Aug. MDC.CXXXIV. Nupta X. Jul. MDCCLV.;
- 8.) iz l. 1740. tolar s podobo Karola Alberta bavarskega;
- 9.) z rezbarjem Bücklejem je izrezal štamplje za srebrno kolajno cesarjevo in cesaričino z napisom: Carolus VII. et Amalia Augusta. Carolus Theodorus restituit;
- 10.) kolajna izrezana o petdesetletnici Karola VII. in Amalije Avguste;
- 11.) kolajna s podobo Franciška Andreja Šege.

15. Dr. Gregorij Oglar (Carbonarius de Wiesenegg).¹⁾

Dne 12. meseca sušca 1651. leta se je porodil kmetu Martinu Oglarju in ženi Alenki v hiši št. 39. v Naklem na Gorenjskem sinček

¹⁾ Mittheilungen des hist. Vereins für Krain, 1851. — Carniola letnik 1839/40 (I.) in 1841/42 (IV.). *Prip. pis.*

Dom in svet 1889. A. Koblar, dr. Gregorij Oglâr (Carbonarius de Wieseneck). Dimitz: »Geschichte Krains«. Ravnokar sem prejel najnovejši: Biographisches Lexicon der hervorragenden Aerzte aller Zeiten und Völker von Dr. August Hirsch, Wien und Leipzig 1885., in o Carbonariju našel sledeče po ruskih virih (Tschistowitsch) posnete beležke: . . . „machte den Feldzug gegen Asow mit. Der geheimen Verbindung mit den

Gregorij. Šolal se je v Ljubljani, na Dunaju in v Rimu, in le-tu je postal doktor zdravilstva. Še pred odhodom v Rim je bil na Dunaju promoviran za doktorja modroslovja.

L. 1685. je bil imenovan deželni zdravnik za Kranjsko in Koroško. V tej službi je zaslovel tako, da ga je poslal l. 1688. cesar Leopold svojemu prijatelju ruskemu carju Petru Velikemu v Moskvo. Ko je Peter potoval po zapadnih evropskih deželah, spremljal ga je Oglar na tem potovanju. Mogočni car mu je bil jako naklonjen; poslal ga je pozneje tudi o neki diplomatski stvari na papežev dvor v Rim. Vračajoč se iz Rima, posetil je rojstni kraj. V Kranju je nagloma obolel in 2. svečana l. 1717. umrl.

Oglarja je cesar Leopold 3. mal. travna l. 1694. povzdignil v plemeniti stan s primkom: »de Wiesenegg« ter ga imenoval cesarskim svetovalcem; to čast mu je bil podelil že preje ruski car. Car mu je tudi podaril jako laskavo priporočilno pismo, katero je zaslužni g. arhivar Anton Koblar objavil v 2. letniku »Dom in sveta«. Spomina vredna je Oglarjeva oporoka, katero je dal izvršiti po Jan. Jakobu Schillingu; podaril je rojstni vasi 5000 gld. za napravo vodovoda, kateri je bil dolg 1332 sežnjev.

Ko je blagi župnik nakelski Jožef Kos, ki je umrl l. 1752., ostavil 1500 gld. za vzdrževanje Oglarjevega vodovoda, postavili so Nakelčanje svojima dobrotnikoma v sredini trga pri vodnjaku spomenik v podobi male kapelice, ki ima na pročelju sledeči »chronographicon« za nadpis:

GregorIVs CarbonarIVs has aqVas priIor fVnDaVIt.

JosephVs KVss serVaVIt In bonVm VICInIae.¹⁾

Jesuiten in Wien verdächtigt, wurde er 1690 in Untersuchung gezogen und ihm jegliche Correspondenz untersagt, 1700 wurde er in der Schlacht bei Narva von den Schweden gefangen und nach Reval gebracht; 1704 durch Vermittlung des römischen Kaisers befreit, gieng er abermals nach Moskau, woselbst er bis 1714 bei der medicinischen Kanzlei (Medicinische Verwaltung des Reiches) eine Stellung hatte. Er hatte in Moskau eine sehr ausgebreitete Praxis“.

Prip. pis.

¹⁾ V 2. letniku »Dom in sveta« je objavil častiti g. župnik M. Slekovec o Oglarju sledečo doslej nepoznato beležko: L. 1681. je umrl večletni deželni zdravnik za Radgono in okolico dr. Janez Gašper Zollner v Radgoni ter je bil 20. maja istega leta pokopan. Ker je kuga še vedno posamne žrtve pobirala, poslala je vlada takoj po smrti omenjenega zdravnika v Radgono dr. Gregorija Karbonarija, ki se je v hiši meščana Mat. Fluharja nastanil. Ko je slednji v prvi polovici januarja leta 1683. umrl, snubil je dr. Karbonarij njegovo vdovo in jo tudi dobil. Dne 3. avgusta l. 1683. bil je kot »Philosophiae- et Medicinae-Doctor wie auch bestellter Physikus« ž njo poročen. Ta mu je v Radgoni porodila dvoje otrok, namreč 30. januarja l. 1684. Jakobo Sabino Rebeko, dne 5. septembra l. 1685. pa Marijo Antonijo. Od l. 1686. naprej zginje njegovo ime v tamošnjih matrikah, in ker se že l. 1687. imenuje Janez Mison »Medicinae-Doctor« in deželni zdravnik v Radgoni, smemo sklepati, da je dr. Karbonarij Radgono zapustil l. 1686.

Ivan Navratil.

K sedemdesetletnici njegovi, 5. marcija 1895. l. 1.)

Spisal M. Murko.

tevilo mož iz one dobe našega prebujenja, ki se je začelo s Bleiweisovimi »Novicami«, se vedno bolj krči; še bolj redki so pa pisatelji, ki so dramili tedaj naš narod. Izmed njih je učakal svoje sedemdesetletnice na Dunaju zdrav in krepek na duši in telesu Ivan Navratil.

Skoro celih petdeset let, ako se oziramo na njegov prvi dopis v »Novicah«, je deloval marljivo in uspešno na slovenskem književnem polju ter si je pošteno zaslužil, da se ga spominja vsa domovina.

Vsakdo si lahko misli, da je bilo Navratilu pred petdesetimi leti težko stopiti v kolo slovenskih pisateljev. Pripoveduje nam sam v »Novicah« (l. 1846., str. 7.): »Ko sem Vas, ljube Novice, v l. 1843. prvič v roke dobil, sem se Vam — odkritosrčno povem — posmehoval in si v svoji nevednosti, kakor marsikdo drugi, mislil: Prazno je Vaše upanje!« Vender kmalu so se mu odprle oči, ljubezen do materinskega jezika je vzkipela tudi v njegovem srcu, duševne zmoglosti in mladeniška navdušenost pa so mu pomagale, da so »Novice« dobile marljivega in izvrstnega dopisnika, ki jim je ostal zvest sodelavec mnogo let. Ko je pa nastopila duševna in politiška spomlad l. 1848., osnoval je v Ljubljani triindvajsetletni Navratil sam takoj primeren in za svojo dobo izvrsten list: »Vedež, časopis za mladost sploh, pa tudi za odraslene proste ljudi«.

Prav dobro je pogodil Navratil, da je treba najprej skrbeti, naj se mladini omili slovenščina in naj se razširi njeno duševno obzorje čez meje šolskih nauk. Navratil je bil torej ustanovitelj književnosti za slovensko mladino, posebno šolsko, in še več: on je sploh izdajal prvi poučni in leposlovni list slovenski (ako ne štejemo Vodnikovih »Novic«), ki je takrat dobro došel vsem Slovencem, ker v rabi svojega jezika za književne namene so bili vsi mladi. Posebno korist pa so imeli od njega nižji stanovi, med katerimi se je omika mogla širiti le v narodnem jeziku. To izvrševanje novodobnih demokratiških idej je sploh velika zasluga narodnostnega gi-

¹⁾ Podatke gl. v Marnovem »Jezičniku«, XXIX. l. (1891), str. 1.—8. Slovenski literarni zgodovinarji naj se pri vsaki priliki klanjajo Marnovi marljivosti in vestnosti.

banja pri slovanskih in drugih narodih. Reče se sicer lahko: ni bilo težko v oni dobi zavzeti prvo mesto na kateremkoli polju narodne delavnosti, izvirno pa slovensko narodnostno gibanje itak ni bilo. Vender Navratilove zasluge moramo gledati iz zgodovinske perspektive, in potem moramo priznati, da so bile velike; kajti bilo je treba mnogo navdušenosti, delavnosti in spretnosti, da so se premagale vse težave.

V »Vedežu« vidimo že temelj vsemu poznejšnjemu Navratilovemu delovanju. V prostem, čisto narodnem in mičnem jeziku je prinašal seveda basni, kratkočasnice, zastavice, povesti in pesmi; ali Navratil je v njem tudi lepo opisoval naravo ter razlagal njene pojave, slavil je zgodovino slovenske dežele in njene znamenitosti ter objavljaj narodno blago, največ iz metliškega kraja; posebno pa je seznanjal svoje rojake z imenitnimi Slovenci in Slovani, o katerih so naši prednjiki imeli seveda malo pojma.

Popolnoma v tem duhu je pisal Navratil v »Slovenijo« (l. 1849.), v »Slovensko Bčelo«, v »Novice«, v »Glasnik slovenski«, v »Učiteljskega Tovariša«, v »Večernice« in »Koledarčke« Družbe sv. Mohorja, v »Letopise« Matice slovenske, v »Ljubljanski Zvon«, »Kres« in »Dom in svet«, v slovenska berila za srednje šole in v te-le zbornike: »Vodnikov spomenik«, »Kopitarjeva spomenica« in »Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade na Slovenskem«.

Ako pregledamo veliko število Navratilovih spisov in jih hočemo skupno oceniti, vidimo najprej, da je jako mnogo deloval za slovensko mladino do naših dnij. Bleiweisu je priredil mnogo svojih člankov iz »Vedeža« za »Berila slovenska« za prve štiri gimnazijske razrede (1850—1855), za Miklošičeva »Berila« za više razrede (1853—1858) pa je nabral Navratil skoro vse gradivo, katero je Miklošič potem samo še pregledal in uredil; izvernih in poslovenjenih člankov je Navratilovih v njem vsaj tretjino, in v »Berilu« za osmi razred (1865) popisal je on življenje vseh pisateljev od Trubarja do Slomška; drugo, nekoliko predelano izdajo (1881) pa je uredil že on sam. Zajemala pa sta iz njegovih sestavkov tudi Janežič v svojih »Cvetnikih« in Sket v »Čitankah«, tako da med ljudmi, ki so se v šolah učili slovenščine, ni človeka, ki bi že na šolskih klopih ne bil ničesar čital iz Navratilovega peresa.

Že iz tega se vidi, da ima Navratil velike zasluge za izobrazbo našega sedanjega književnega jezika. Sreča je bila njemu in nam mila, da se nam je rodil v kraju, ki je bil oddaljen od modernega kulturnega gibanja, toliko nevarnega naši narodnosti, dokler ga nismo

speljali na narodne pote. Kakor Levstiku, Jurčiču in Stritarju je bilo tudi Navratilu treba se samo držati živega dolenskega govora, ki je med Belokranjci še bolj ohranil pravi narodni značaj. To narečje in vzhodnoštajersko med Muro in Dravo, iz katerega je marsikaj obveljalo po Miklošiču, približalo nas je, kolikor je bilo mogoče, Hrvatom in Srbom. Zdravi razum pa je branil Navratilu pisati kako jugoslovansko mešanico, o kakršni je takrat sanjalo mnogo slovenskih Ilircev. Prinašal je v »Vedežu« tudi »ilirske« članke, ali vsa čast mu, da se je držal pravila: piši ali čisto slovenski, ali pa čisto srbsko-hrvaški!

Navratil pa ima še druge praktične in teoretične zasluge za naš jezik. On spada k prvim možem, ki so poskušali slovensko uradovanje, in spisal je prvo priročno knjigo (Kurze Sprachlehre . . . 1850) z obrazci in slovarčki za sodnijske uradnike. Pomagal je potem Janežiču pri slovarju in slovnici, Miklošiču pri »Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum«, Cigaletu pri juridično-politični terminologiji in pri občnem državljskem zakoniku ter je popravljaj slovenske šolske knjige za c. kr. šolsko knjižno založnico. Sam je nabiral narodne besede in izrazil v Vodnikovem spomeniku prav pametne misli o potrebi slovensko-nemškega podnarečnika (Idiotikon), ki bi ne bil koristen samo jezikoslovcem, ampak vsem ljudem, ki imajo opravke z ljudstvom iz raznih krajev. Marsikatero besedo je objasnjal (n. pr. narodni izraz za posinovljenca *skupnik* po narodni etimologiji iz *skutnik-a*, kar pravi, da ga je nova mati jemala pod »skut«), marsikatero besedo je pomagal udomačevati v književnosti (n. pr.: živec, živio in slava, vinotok i. dr.), marsikatero pa je tudi pregnal, n. pr. kozoprsak, ki je bil enako malo estetičen kakor »listognoj«, kateremu so že pred njim dali slovo. Škoda, da niso šla z obema rakom zvižgat še druga spakedrana imena za mesece, kar je bila tudi Navratilova želja; saj je imel kot sodnijski tolmač in praktičen znanec slovanskih jezikov dovolj prilike opazovati, kako si baš s takimi rečmi slovanski razumniki grade zidove med seboj; že J. Bleiweis je z ironijo opazil, da človek lahko odpotuje zadnjega prosinca iz Zagreba in je prvega prosinca v Ljubljani; enako se nam godi s češkim in hrvaškim listopadom, s češkim prosincem, enako Poljakom in Čehom z njihovim květnom i. t. d. Rusi, Srbi in Bolgari imajo gotovo dovolj slovanskega čustva, pa se vendar niso iznebili občnih kulturnih imen.

Marsikaj dobrega je napisal Navratil tudi o slovenskih oblikah, posebne hvale pa so vredni njegovi doneski k slovenski sintaksi; zlasti kar je razpravljaj po »Novicah« o »dovršivnih in nedovršivnih

glagolih«, ima trajno ceno in je ohranjeno tudi v posebni knjigi »Beitrag zum Studium des slavischen Zeitwortes aller Dialekte« (Dunaj, 1856), ki zavzemlje dostojno mesto med viri za Miklošičevo sintakso. Navratil je na to delce lahko tem bolj ponosen, ker ni imel vseučiliškega obrazovanja ter se je samotež po Miklošičevih in drugih delih prav dobro podkoval tudi v filologiji, tako da je uspešno seznanjal po časopisih Slovence z Miklošičevimi deli. Častno je zanj tudi to, da je vedno občeval z našim velikanom, ki se ni mogel in ni hotel s komerkoli baviti. Po tem potu so Slovenci izvedeli tudi Miklošičevo mnenje o marsikaterem jezikovnem in književnem vprašanju. Po tem takem se sme tudi trditi, da bi bili dobili Slovenci že pred mnogimi leti slovenski Wolfov slovar in gotovo ne slabega, ako bi mu bilo izročeno njega urejevanje l. 1871.

Kakor z jezikom se je pečal Navratil tudi z drugimi proizvodi slovenskega duha. Zbiral je narodne pesmi, opisoval igre, šege in navade svoje domovine, tako da imamo od njega jako mnogo zanesljivega narodopisnega gradiva iz Metlike in o Belokranjcih sploh. Nazadnje si je razširil svojo nalogo in nam je poklonil v Matičinih »Letopisih« znane razprave: »Slovenske narodne vraže in prazne vere, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim«. Ti spisi so morebiti marsikoga plašili, ali po krivem. Navratil je hotel tudi nam spisati bajeslovni koledar slovenski; naše pokolenje pa ne ve več, kake svetinje so bile staršim slovanskim romantikom tudi prazne vere, ker v njih so kakor v jeziku in narodnem pesništvu iskali pravi in izvirni narodni duh ter ostanke slovanske mitologije. V znanosti tudi ne verujemo več v slovanski Olimp in v izvirnost tega narodnega duha, ker vemo, kako so narodne pravljice, pripovedke in pesni ali vsaj njih motivi romali od naroda do naroda, in kako podobni so si vsi narodi v duševnem razvitku. Vender navzlic vsemu temu Navratilovo slovensko gradivo ni izgubilo cene za novejšo narodoznanstvo, osnovano na drugih temeljih. Tudi narodnjak z naprednimi pojmi mora svoj narod v vsakem oziru dobro poznati, ako hoče uspešno zanj delovati. Sicer pa Navratil ni bil nikoli slep romantik, ki bi vse hvalil, kar je našel med narodom, ampak je že l. 1847. priporočal svojim rojakom, naj opustijo predrage šege in dolge svatbe.

Vsi novodobni narodnjaki so za probujanje narodov rabili kot izvrstno sredstvo tudi domačo zgodovino in posebno njene slavne može. Tudi Navratil nam je opisal življenje in delovanje mnogih naših in pa slovanskih mož vseh plemen tako jedernato in lepo, da se je bilo lahko za nje navduševati. Večinoma

je seveda sledil za drugimi pisatelji, vendar je bil tudi popolnoma samostalen. Veliko hvalo si je zaslužil s popisom Kopitarjevega življenja in delovanja; po prvih virih, katere je s trudom poiskal, pa nam je posebno temeljito opisal v spomenici o habsburški šeststoletnici Antona Janša, slavnega kranjskega čebelarja, o katerem še danes pričata §§ 383. in 384. občnega državlanskega zakonika, in njegova brata Lovra in pa Valentina, slovenska slikarja (Letopis l. 1884.). Koliko krivih poročil in mnenj se je čitalo o njih po raznih veljavnih spisih, kar je Navratil zasledil in popravil! Pokazal pa je tudi, kako moramo svojo preteklost proučevati in ceniti. Ako je kak Slovenec zanesel kaj dobrega in izvirnega v občečloveško omiko, bodisi v latinskem ali nemškem jeziku, bodisi na tujem, je to za naš narod dosti bolj važno, nego preuveličeno pisarjenje o vsakem poskusu v spakedrani slovenščini. Novodobni pojmi o narodnosti privedejo mnogo naših ljudij k temu, da nam sami delajo krivico, kakor da smo Slovenci šele od one dobe, o kateri pravi Prešeren:

Prišli bi že bili Slovincem zlati časi,
Ak klasik bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi.

I. Navratil se torej lahko zadovoljen ozira na svoje rodoljubno in pisateljsko delovanje: med našimi buditelji mu gre odlično mesto, na književnem polju ne manjše kakor Bleiweisu in podobnim možem. Tudi na Dunaju mu je srce vedno vroče bilo za domovino, krepko je podpiral »Matico slovensko«, bil je častitljiv starosta »slovenskemu klubu« in blag prijatelj slovenske mladine kot predsednik »podpornega društva za slovenske visokošolce«. Navratil pa je tudi mož še iz one dobe slovanskih rodoljubov, ki so se učili slovanskih jezikov in slovansko vzajemnost presajali na praktična tla. »Slovanski Besedi«, v kateri so pred tridesetimi leti dunajski Slovani hoteli združiti vse svoje razumništvo, je bil od začetka zvest ud in zaslužen knjižničar. Sicer pa nas ne spominja samo po imenu na Čehe, ampak praded mu je bil res Pražan; tudi dobri češki lastnosti, delavnost in žilavost, sta se združili pri njem lepo z jugoslovansko navdušenostjo in z dolenjsko šegavostjo. To je tudi ohranilo sivega starčka mladega in čilega. Naj se še dolgo veseli svojega zdravja in zaslužene slave!

O raznesilih.

Spisal Fr. Smolnikov.

(Dalje.)

VII.

O inačicah in nadomestkih navadnega smodnika.

redno kaj več izpregovorimo, naj še črhnemo besedico o inačicah in nadomestkih navadnega smodnika.

Zadnjih trideset let so iznašli več, nego sto različnih vrst.¹⁾ Dotičnim poskusom je bila trojna smer; 1) iznajti cenejši, 2) brizantniši, 3) močnejši smodnik.

Izmed sestavin črnega smodnika je seveda najcenejše oglje; podražujeta ga pa žveplo, ki se mora kupovati iz inozemstva, in pa kalijev soliter, ki se izdeluje iz čilskega (natrijevega). Da bi znižali smodniku ceno, poskušali so torej kalijev soliter, oziroma žveplo, ali zmanjšati, ali ga scela nadomestiti z drugimi tvarinami. Najvažnejši nadomestili kalijevega solitra sta natrijev soliter in baritov soliter (soliternokisli barit).

Tako se poroča iz l. 1861., da je Oxland sestavil smodnik iz 85 delov natrijevega solitra, 16 delov žvepla in 18 delov oglja. Dokazalo se je, da je natrijev soliter za rabo, ako je popolnoma čist; toda dolgotrajno je njega čiščenje, in s tem se spet podraži smodnik.

Newton na Angležkem (1863) je sestavil smodnik brez žvepla, »saxifragin«, tudi »lithofracteur« imenovan, iz 77% baritovega solitra, 21% oglja in 2% kalijevega solitra. Temu skoro jednak je Wynantsov smodnik v Belgiji (1871), iz istih tvarin v razmerji 76, 22, 2 sestavljen. E. Matteenov »pyrolith« (1872) je sestavljen iz 51.5% kalijevega, 16% natrijevega solitra, 20% žveplenege cveta, 11% žaganice in 1.5% oglenega prahu. Pozneje mu je dal sestavo: 18% kal., 47% natr. solitra, 17% žvepla, 12% žaganice in 6% sode (ogljikovo dvojno-kislega natrija).

Ollerjev »pudrolith« (1873) ima 68% kalijevega, 3% natrijevega, 3% baritovega solitra, 12% žvepla, pa 14% oglja, žaganice in čreslovine.

¹⁾ Glej E. Meyer Explosivkörper 1874 in novejšje letnike Wagnerjevega zbornika: »Jahresberichte der chemischen Technologie«, pa Dinglerjev »politechnisches Journal«.

Smodniki z baritovim solitrom narejajo mnogo trdih zgorelin, in cevi se po njih preveč umažejo. Wynants je zategadelj priporočal svoj smodnik le za razstreljevanje. Vobče ti smodniki ne dosegajo navadnega črnega, a smodnik z natrijevim solitrom bi utegnil obveljati, ako se posreči, iznajti mu cenejši način čiščenja.

Kljubu tem napakam si je pridobil kloratni smodnik precej veljave. Vzpričo velike svoje brizantnosti se rabi s pridom pri razstreljevanju trdih tvarin. Dasi za železne cevi ni, vender se z njim lahko strelja iz bronastih, katerih se klor le malo prime. Tako si je dal Hafenegger l. 1868. na Angleškem patentovati šest različnih vrst kloratnega smodnika za streljanje iz cevi in za razstreljevanje.

Novo uporabo belega smodnika je sprožil l. 1861. F. Hudson, ki je tudi preiskoval Augendrov smodnik. Na misel mu je prišlo, z belim smodnikom naphano puško sprožiti s kapljico žveplene kisline, katero je spustil skozi užigalno luknjico. Ko se je prepričal o dobrem uspehu, svetoval je, naj bi poskušali phati otle izstrelke, n. pr. bombe in granate, z belim smodnikom. Ta nasvet je uresničen nekako izza l. 1870. po tem-le načelu: Otlina izstrelka je razdeljena na dva ali več prekatov, katerih jeden je napolnjen z zgoščeno žvepleno kislino, drugi pa s kloratnim smodnikom. Snovi se združita šele v onem trenutku, ko trešči izstrelak ob trda tla in se po pretresu razbije stena, ki ju je neprodušno ločila. Kemijska spojitev klorata in kisline proizvodi toliko toplote, da se vname smodnik in raznese izstrelak. Po istem načrtu se polnijo granate za torpedovke; phajo jih na različen način; časih je glavni naboj od navadnega smodnika, beli smodnik in žveplena kislina pa mu služita kot užigalo. Sploh se v novejšem času beli smodnik tudi rabi za izdelovanje užigalnic.

Izmed drugih kloratnih smodnikov naj še omenimo Sharp-Smithov (1867), sestavljen iz 2 d. kalijevega klorata, 2 d. kalijevega solitra, 1 d. vinskokislega kalija (vinskega kamena) in 1 d. krvolužne soli; potem Spencerjev smodnik iz kalijevega klorata, oglja, žaganice in sode.

Kloratni smodniki se preradi vnamejo, tudi ako so nekoliko vlažni. F. Hudson je našel celo, da je njih vnetljivost sploh večja, ako so bile snovi, iz katerih so se naredili, primerno vlažne. Njih raznesilna moč je vobče dvakrat tolika, kakor črnega smodnika. Iz teh vzrokov je prepovedano, prevažati te vrste smodnik po železnicah.

Nekakšna izjema je Mellandov strelni popir (1871). V 79 delih vode se raztopi 9 d. kalijevega klorata, $4\frac{1}{2}$ d. kalijevega solitra, $3\frac{1}{4}$ d. rdeče krvolužne soli, $\frac{1}{16}$ d. kromovokislega kalija; temu se

doda $3\frac{1}{4}$ d. oglja (seveda dobro zdrobljenega) in $\frac{1}{31}$ skroba. V dobro prekuhano zmes se namoči naklejan popir, ki se potem posuši pri toplini 100° C in zvije v obliki patron. Ta strelni popir je cenejši in manj nevaren od navadnega smodnika, raznesilna moč pa mu je večja. Dima nareja malo in prav malo umaže cevi. Da mu vlažnost ne more škodovati, prevleče se s ksiloidinom, ki se je raztopil v kisu.

3) Z visoko brizantnostjo smodnika je združena navadno tudi razantnost, po kateri se sodi, kakor smo omenili, moč vseh vrst smodnika, s katerimi se strelja iz cevij (pušk in topov). Zvedeli pa smo tudi, da ne kaže vzviševati brizantnosti, ker škoduje strelnim cevem. Zato so novejša prizadevanja vojaško-tehniških strokovnjakov naperjena na to, iznajti močnejši (razantniši) smodnik, ki pa ne bi bil brizantniši, ampak brezdimen. Po višji razantnosti hrepené sploh vsi strelci iz lovskih in vojaških krogov; kajti čim bolj ravna je pot izstrelka, tem zanesljiveje se da meriti in tem gotoveje tudi zadeti. Velika razantnost dovoljuje, z nizkim streljanjem dosegati razmerno največje daljave.

Dosedanji uspeh teh naporov glede na črni smodnik se kaže v dveh popolnoma različnih rešitvah. Prvič v izdelovanju rjavega, oglatega (prizmatnega) smodnika iz zahodno-palatinskih tovaren ob Renu (rheinisch-westfälische Fabriken), ki je baje sestavljen iz 79% kalijevega solitra, 3% žvepla in 18% rjavega oglja. To oglje se napravlja iz slame, katera se samo toliko ožge, da postane rjava. Odlična svojstva rjavega smodnika so, da gori počasi in enakomerno, da kljubu svoji razantnosti ne ugonablja cevij s stresanjem, in da se zlahka ne vname, niti tedaj, ako prileti topniški izstrelak vanj. Zaradi teh svojstev so ga vpeljale vse večje države pri svojem topništvu.

Drugič v zmanjšanju kalibra pri vojaških puškah. Kaliber francoske Chassepot-puške je bil 12 mm , nemške Mauserjeve 11 mm , tako tudi avstrijske Werndllove. Sedaj so vse tri države skrčile kaliber na 8 in 7 mm , Italija celo na $6\frac{1}{2}$ in $5\frac{1}{2}\text{ mm}$. V istem smislu presnavljajo tudi druge velike države svoje vojno orožje; v Avstriji se že delajo poskusi s 5 mm -sko puško. Zmanjšanje kalibra pa je zaradi tega jako važno, ker z njim narašča razantnost v toliki meri, da se v bodoče na 400 korakov ne bo več streljalo stoječemu sovražniku čez glavo. Seveda so izstrelki tanjši, a nekoliko daljši od prejšnjih. —

Iz zgoraj navedenih primerov se razvidi, da so strokovnjaki celo iskali tvarin, ki bi nadomeščale oglje. Namen jim je bil iznajti smodnik, ki bi se teže vnel, t. j. manj nevarnega, in ki bi še bolj počasi gorel.

Dotični poskusi so se z malimi izjemami (gl. Augendrov smodnik) izjalovili, ker je bilo preveč — dima.

Vsa prizadevanja torej niso bila kos izpodriniti navadnega črnega smodnika; vendar so mu v zadnjih desetletjih vzpričo velikanskega napredka kemijske stroke vzrasli nevarni tekmeči. Črni smodnik in njega inačice so v glavnem oziru zmesi vnetljivih tvarin; novi konkurentje pa so kemijske spojine organskega značaja, n. pr. nitrovana celuloza, nitrovani glicerini, nitrovani fenoli i. t. d. Iz teh in sorodnih raznesil je tako zvani brezdimni smodnik.

(Dalje prihodnjič.)

Čez leto dnij.

Na mahu mehkem sva sedela
Pod senčno bukvijo zeleno,
In srca sva si razodela —
Prisegla si čez leto eno . . .

V spomin sem vrezal na drevesu
Dve črki — najini imeni —
Narisal okrog prič na lesu
Srce goreče sem s plameni.

Odspem ves upa poln po svetu —
Prisega z njo me je vodila;
A ko se vrnem v enem letu . . .
Že drugemu je žena bila! —

Ivan N. Resman.

Poljub.

Okoli vrata, glej, tako
Položi svojo mi roko
In daj poljubov brez števila,
Saj vrnjene boš vse dobila. —

»Podoben ozlu je poljub
Na dolgi niti, kjer obup
In tuga dostikrat visita
In nam življenja dni grenita.«

»Iz ust to materinih vem,
Poljuba dati ti ne smem . . .
A čakaj . . . jeden sam ne bode
Provozročil tolike mi škode . . .«

A—a.

Roman starega samca.

Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje)

Grajščak, grajščakinja, Hortenzija in jaz smo sedeli pred grajščino v zaupnem pogovoru. Bil je tu prijazen, prostoren kolobar, svetel in zračen, posut z drobnim peskom, obdan z gredicami najzlahtnejših cvetic, okrašen s hladnim, visoko švigajočim vodometom in z dragocenimi kipi, katerih vsaki je predstavljal podobo iz bajeslovja. Tu smo navadno sedevali dopoldne, ko je bila še rosa po trati in po vejah gosto zaraščenega gaja. Ta gaj je kakor zelena trdnjava obdajal ukusno postavljeni gradič.

Bili smo danes posebno dobre volje; ni bilo med nami stare gospe. Grajščakinja je vezla nekaj drobnega, Hortenzija pa je okraševala z raznobarvenimi trakovi majhne čepice, košuljice in povoje, katerih je celo kopico imela pred seboj. Grajščak in jaz sva jima sedela nasproti. Grajščak ni krenil očesa od srajčice, na kateri so imeli opravljeni prstki njegove soproge. Da ga pri tem navdajajo vesele misli, znalo se mu je na radostno ginjenem obrazu. Tudi jaz sem užival blažene trenutke. Nihče ni gledal na-me, vsakdo je bil zamaknjen v svoje delo; smel sem si torej svobodno napajati dušo in oko s tem, da sem ogledoval mamljivo Hortenzijino podobo. Kako ročni so bili nje prstki! Kako ukusno je bilo, kar je izgotavljala! Kakor iz sladkorja so se videle one svilene zavezuljice, katere je pripenjala na lično perilce. Delala je pa tudi vse s takim zanimanjem in veseljem, kakor da bode to lepoticje krasotilo njeno, a ne tujih ljudi dete!

Bila je sploh danes izvrstno razpoložena. Izredno živahno ji je tekla beseda, bila je posebno duhovita, polna zdravega humorja. Nje dobra volja in ljubeznivost je tudi na nas vplivala kakor elektriška iskrica. In čudo, zdelo se mi je, da to, česar sem tako dolgo iskal na njenem obrazu, se danes v njem zrcali. Oko ji je žarelo skrivnostnega ognja, ustnice, smehljajoče se, so ovajale tajno hrepenenje. Poteze nje obraza so se bile pri tem izdatno oživile, in to jo je delalo lepšo, mnogo lepšo, nego kdaj.

Srce mi začne bítí. Uprem vanjo svoj pogled, željno išoč njene ocesa. Ni mi bilo več prestati. Sedaj, naj velja kar hoče, sedaj naj ji moje oko svobodno odkrije, kaj je ona meni.

A zastonj sem prežal, da bi ujel enega njenih pogledov; nje oči so se ozirale na vse kraje, le na-me ne. Ko tako prežim, izpreminjajoč barve na licu vzpričo vihre, ki je v meni nastala, zdi se mi, kakor da se nje oči milo in željno vedno in vedno obračajo na grajščaka. Jaz zadrgetam osuplosti in zavzetja. Kaj bi to pomenjalo? —

Sicer pa grajščak tega niti zapazil ni, zamaknjen v soprogo. Zopet jo opazujem, nepremično, ostro. A ona sedaj mirno dalje dela, govori in se smehlja.

Bedak, dejem sam sebi, ali ne vidiš, da si že propal oblasti ljubosumnosti? Ljubosumnost pa ima podvojene oči in ušesa; ona vidi in čuje, česar drugi niti ne slutijo. Zato je ljubosumnost vedno krivična, zato si bil tudi ti sedaj-le krivičen proti Hortenziji. Zakaj ne bi ona smela grajščaka prijazno pogledati? Ni-li on nje sorodnik, še več, njene matere največi dobrotnik? — Pamet se je ujemala s tem mojim modrovanjem, a srce ne. Ono je ostalo ljubosumno, nemirno.

Po pesku se sedaj začujejo koraki. Svakinja je prihajala, molitveno knjigo v eni, stekleničico polno neke tekočine v drugi roki držeč.

»Dolgo, res, ste se mudili v cerkvi,« ogovori jo Hortenzija veselo.

»Čakala sem cerkovnika, da mi napolni steklenico z blagoslovljeno vodo,« odvrne stara gospa in se spehana usede na klop poleg hčere.

»Čemu pa potrebuješ blagoslovljene vode?« pozveduje grajščak radovedno.

»Čudno vprašanje,« odvrne gospa zbadljivo; vsaki otrok ve, čemu je blagoslovljena voda. Ker je pa ni v tvoji hiši nikjer niti kapljice, dasi vise posodice po stenah, preskrbela sem jaz tega blagoslova vsake katoliške hiše.«

»Pač, mi imamo tudi blagoslovljene vode; kuharica ve za-njo,« odvrne grajščakinja v zadregi. Da so posodice prazne, kriva je samo velika vročina, ki posuši takoj tistih par kapljic.«

»Upam, da se najde v celem gradu kje kako božje razpelo,« nadaljuje gospa trdo, kakor da je preslišala grajščakinjino opravičevanje. »Mesec dnij sem že tukaj; prehodila sem vse hišne prostore, a moje oko ga doslej še ni zapazilo nikjer.«

Grajščakinja obledi. Mirni izraz njenega lica mahoma izgine; skrivna groza se ji razodene iz preplašenih očíj.

Jaz se zganem, kakor bi se vzbudil iz težkega sna. Začnem pazljivo poslušati. O čem se zopet tu govori? — Ali se je ta ženska zaklela, Olgo pogubiti? Po napornem prizadevanju sem bil komaj dosegel, da se je vsaj nekoliko upokojila grajščakinjina nevarna razdra-

žnost; a da bi jo sedaj zopet kdo pahnil v nesrečo z neprevidnim govorjenjem? — Kajti gotova nesreča bi bila sedaj, ako bi se ji povrnilo prejšnje duševno-stanje. Ali nismo vsaki dan pričakovali važnega dogodka?

Togota me je prijela. Saj moj duh itak ni bil v pravilnem stanju, a sedaj mi je očitvidno draženje stare gospe razvnelo kri popolnoma. Že sem imel na jeziku rezko opazko, s katero sem hotel gospej očitati nje lahkomišelnost, ko me Hortenzija prehitil.

»Mama je pač skrbna po svoji navadi. Njo skrbi celo to, o čemer se drugim ljudem niti ne sanja. Mama meni, da bomo potrebovali blagoslovljene vode in razpela v kratkem pri svetem krstu. Saj res, menda vendar ne bomo nežne in slabotne stvarce pošiljali v cerkev, na tako daljni pot v največji vročini, da se potem prehladi v ledeno-mrzlem, vlažnem prostoru? Moji bratje in jaz smo bili tudi krščeni na domu, kaj ne, mamica?«

In zopet nas je Hortenzija rešila neljubega razpravljanja, katero bi bilo utegnilo imeti za Olgo neprijetne posledice.

Umolknil sem. Kaj bi se bil dalje pričkal, potem ko je bila stvar odpravljena na tako moder način. Občudoval sem znova Hortenzijino bistroumnost, a v skrbeh sem se ozrl na grajščakinjo, ki se mi je zdela hipoma vsa izpremenjena.

Neljuba tišina je zatem nastala, in nje težo smo vsi začutili. Jaz bi bil moral kaj omeniti, da oživim, da razvedrim družbo, a nisem vedel, kaj, nisem vedel, kako; duh mi je bil kot v železne spone uklenjen: nisem mogel ni odločno misliti, ni sklepati, tem manj še govoriti. Vsako, še tako malovažno Hortenzijino kretanje in govorjenje, me je danes razburjalo. Zdaj se mi je ona dozdevala kot izvenredno, popolno, nebeško bitje, a zdaj zopet sem v njej videl le zvijačno, hinavsko, premeteno, nevarno stvar.

»Kako krasen bode mali gospodič v tem jopičku,« oglasi se znova Hortenzija ter privzdigne mali jopič, okrašen z modrimi trakovi. »Da bi mu ga le skoro mogla obleči!«

»Gospica bode,« pristavi mati kratko, vajena, kakor je bila, vsemu ugovarjati.

»Kako se ga veselim!« nadaljuje Hortenzija, kakor da ni čula materine opazke; »potem bode šele prav živahno v gradu. Hiša brez otrok je tožna. Da bi ga štorcklja skoro prinesla!«

»Ali so ti otroci tako ljubi, Hortenzija?« pozveduje grajščak z vznosenim glasom. Bil je vedno presrečen, če se je menilo o njegovem bodočem zarodniku.

»Pa še kako; v mestu imam celi dan otroke okolo sebe,« odgovori Hortenzija z žarečim licem, in nje pogled se zopet ustavi s posebnim izrazom na grajščaku. Trajalo je to samo trenotek, a jaz sem ga zapazil, in ogenj ljubosumnosti mi je zopet šinil skozi žile.

»Čegave otroke?« povprašam jaz, toliko da nekaj povem; bal sem se, da kdo zapazi mojo zmočenost.

»Naših sosedov,« je bil odgovor.

Pozno na večer je bilo. V svoji sobi sem po stari navadi pušil lulico dragocenega tobaka, predno ležem k počitku. A nocoj nisem v tem našel nobene slasti. Pušil sem nekamo mehaniški, brez samosvestnega uživanja; pušil bi bil menda ravno tako, ako bi bil imel kos goreče treske med zobmi namesto lule. Bil sem zamišljen, kakor še nikdar. Sam sebe nisem več poznal. V čudnem duševnem položaju sem bil. Cela vrsta najnasprotnejših čustev je že nekaj časa rojila po meni: razdraženost, blaženost, nemir, jeza, bol, sreča, črt, ljubezen vse vprek. Kako se bode to izšlo? Ta ženska, ta Hortenzija, me je z nepremagljivo močjo vedno bolj potezala v svojo oblast. Strah me je bilo nje, a vendar sem je željno iskal. Vedel nisem, ali jo ljubim, ali pa črtim. Naj sem spal ali čul, naj sem bil sam, ali v družbi, vedno, vedno mi je le njena podoba plavala pred očmi. A kadar je moj duh hotel to podobo objeti, obožati, povzdigniti za svojega malika — tedaj se mi je srce hipoma uprlo: nekaj kakor strah ga je presunilo. In vera vanjo mi je omahovala, z omahujočo vero pa so uga-sovali upi, in ljubezen se mi je mahoma ohladila.

V takih zavednih trenotkih sem se resno namenjal, da se ji ne pustim več omamljati; a ko sem jo znova zagledal, prišel sem vselej do spoznanja, da se moška odločnost taje kakor sneg vpricho mile gorkote dekliškega pogleda. Ženska, katero ljubimo, ima za nas take in toliko zapeljivih čarov, da pred njimi vsi naši nameni in naklepi izpuhtijo v nič, pa naj si bodo še tako trdni.

Kar me vzdrami iz temnih mislij robato trkanje na moja vrata. Poskočim kvišku ter odurno povprašam, kdo da je.

»Naj bi gospod doktor čim preje prišli k milostivi gospej; tako hudo ji je postalo.«

Hitro odprem vrata; pred menoj stoji napol oblečena, prestrašenega obraza, stara kuharica.

»Tako pridem,« rečem in vržem hlastno od sebe domačo suknjo, da jo zamenim z drugo. »Le hitite h gospej, pa da mi ondi ne tožite in ne javkate!«

Ta hip sem čutil v sebi drugega človeka. Česar nista mogla doseči pamet in volja, dosegel je opomin dolžnosti, ki me je čakala. Postal sem trezen, miren, podjeten; pozabil sem v trenutju sebe, Hortenzijo, ves svet. Mislil sem samo na svojo dolžnost, katero sem hotel vestno, častno zvršiti.

V sobah, v katerih je stanovala grajščakinja, je bila največja zmešnjava. Gospa je preplašena tiho stokala, soproj je upalega lica stal poleg nje, tolažeč, hrabreč jo. Stara gospa je kričala na služkinjo, katera je bila zvrnila in ubila sredi sobe posodo. Služkinja je pobirala črepinje, a ko se je hotela podvizati, padale so ji črepinje iz rok, da so žvenketale. Kuharica je zbegana tekala semtertja, vedno kam se zadevajoč; samo Hortenzija je bila mirna. Imela je pri odprti omari v kotu sobe opraviti.

Jaz pogledam grajščakinjo, potem pa izrečem željo, naj bi vsi zapustili sobo. Suha podoba stare gospe se ponosno vrpne pokonci, to začuvši. »Mene se drznete zapoditi, mene, ki sem peterim otrokom dala življenje?« zakliče razsrjena.

»Vsa čast vam,« odvrnem hladno, »vender je moja želja, da tudi vi blagovolite oditi.«

»Artur, ali si čul nezaslišano besedo? In ti se niti ne ganeš za mojo pravico!« huduje se ona. »Nocoj je moje mesto v tej sobi, da čuvam, svetujem in pomagam.«

»Gospod grajščak,« rečem z odločnim glasom, »prosim, da se moja želja nemudoma izpolni. Jaz sem odgovoren za vse, jaz imam torej pravico tukaj zapovedovati, nihče drugi!«

Grajščak hipoma vstane. »Udajva se, ljuba svakinja,« reče s pomirljivim glasom. »V bližnji sobi se ustaviva, da bodeva takoj pri roki, ako bi naju potrebovali.«

Poljubil je soprogo, stisnil meni roko, potem pa uljudno ponudil laket svakinji.

Ona se ga nemo oklene in kakor razžaljena kraljica zapusti z njim sobo.

Hortenzija zapre omaro in se približa grajščakinji. Z ljubečo roko ji poravna blazino in pogleda odejo. »Bog te čuvaj, Olga,« reče potem mehko, »na veselo svidanje!« Nje glas se mi je zdel negotov, nje lice se mi je videlo blede, presunjeno. Bila je videti kakor podoba angelja tolažbe. Hlastno se obrnem od nje in metem žličico po kozarcu, kamor sem bil vsul prašek, namenjen grajščakinji. Zbal sem se zopet nje vpliva; a le sedaj, le sedaj ne smem izgubiti dušnega ravnotežja!

Hortenzija že prijemlje za ključnico, da bi odšla, ko se brž proti njej obrnem. »Gospodična,« rečem resno in še vedno metem prašek, »ako bi potreboval kake posebne pomoči, ali smem prositi vaše? Vaša mirnost in razumnost sta neprecenljivi lastnosti za resne slučaje. V hiši ne poznam sicer človeka, do katerega naj bi se obrnil. Prosim, da mi pošljete kuharico; ona mora z menoj čuvati.

»Le pokličite me, gospod doktor, kadarkoli vam bo ljubo,« odvrne ona prijazno; »legla itak ne bodem. Srčno rada želim biti Olgi in vam postrežna.«

A nisem je dal poklicati, ker ni bilo povoda. Vse se je vršilo tako prirodno, da bi se bolje ne bilo moglo. Še predno je petelin naznanil mladi dan, zadel je po gradiču njegovega dediča tanki glas. Bil je dedič v pravem pomenu besede: deček čvrst, zdrav, ki je delal čast svoji slabotni materi!

Grajščak je bil v trenutju v sobi. Bled, presunjen, stopi k postelji svoje žene, še predno si je ogledal porojenca. »Olga, moja Olga,« šepnila so mu usta, »ti si rešena! Bodi Bogu hvala! To je najlepši dan mojega življenja!«

Jaz zapustim sobo, da pogledam v bližnjo, kjer so ženske imele opraviti z novorojenčkom.

Hortenzija je ravno jemala v roke dete, ko stopim jaz v sobo. Zavzet obstojim pri vratih. Kaj se je bilo zgodilo z njo v teh urah, od kar je nisem videl? — Nje cvetoče lice je bilo rumeno, upalo; nje zapeljive roznate ustnice, na katerih sta bila vedno izražena ponos in samosvestnost, so se držale čemerno, da nisem v trenutju mogel določiti, ali zadušujejo skrivno bol, ali hudo jezo, ali pa porogljivost. Nje krasne, živahne, duhovite oči so gledale temno, nekako brezupno; sploh so bile vse črte njenega obraza izpremenjene: bila je videti starejša, odurna, zdvojena.

»Vrl junak naš deček, kaj ne da, gospodična?« rečem in se ji približam. »In pa kakšen glas ima, in kako je gibčen! To svedoči, da je zdrav in čvrst skozi in skozi.«

V tem trenutju, kakor da bi hotelo potrditi moje besede, začne dete neusmiljeno vpiti. Stara gospa ga je bila prekrizala in se najbrž pri tem nekoliko prerobato dotaknila nežnega čela.

»Bog nebeški! ne vpijte toliko, gospodič,« reče stara gospa z razdraženim glasom in si z rokama maši ušesa. »Ali hočete vzbuditi vso sosesčino, da se bi vam prišla poklanjat?«

»Kako se pa materi, dragi Olgi godi? Ali ni več v nevarnosti?« povprašuje Hortenzija z negotovim glasom, in nje roke, — držala je otroka — se ji močno tresejo.

Jaz priskočim ter ji vzamem otroka iz rok. »Gospodična, vam ni dobro,« rečem sočutno in jo osupel pogledam. »Vaše vedenje, vaše obličje, vaš glas svedočijo —«

»O, nič mi ni, nič,« seže mi ona hitro v besedo in se zastonj trudi, da bi mi prikrivala svojo zadrego. »Trpela sem toliko, toliko v teh groznih urah pričakovanja in negotovosti, da so mi živci razdraženi. Bala sem se slabega izhoda. — Sedaj mi že odlega. Dete je res čvrsto, a ona — ona — mati — Olga, ali je res tudi izven nevarnosti?« povprašuje še jedenkrat v pretrganih stavkih, kakor da ji glas omaguje pod težo preobladujočih občutkov.

»Zdravje gospe grajščakinje je sedaj v popolnoma pravilnem, ugodnem stanju,« zagotovem jaz. »O kakí nevarnosti ni več govora. Teden dnij pokoja, in šetali se bodete zopet veselo skupaj, kakor da bi se ničesar ne bilo prigodilo.«

»Ali pa tudi govorite resnico? Ali mi ničesar ne prikrivate, kakor je to zdravniška navada?« pozveduje ona hlastno in upira vame pogled zmeden, zvedav, nestrpen, kakor da ne more prav zaupati mojim besedam.

»Nikakor vam ne prikrivam ničesar, gospodična,« rečem, vedno bolj osupel od nje vznemirjenega vedenja; »ako se ne prikaže vročica, ki se tako rada pridružuje materinstvu, potem gospej grajščakinji tudi ne preti nobena druga nevarnost.«

Hortenzija ne odgovori ničesar. Tudi stara gospa je bila nenavadno tiha; nič se ni vtikala, kakor je bila sicer nje navada, v razgovor; nič ni ukazovala ali dajala nasvetov, kako naj se ravna z detetom.

Za trenotek se oddaljim od njiju, da pogledam, kako so ravnali z otrokom. Ko se zopet obrnem, bili sta izginili obedve, mati in hči.

(Dalje prihodnjič.)

Moje srce.

Po vaški cerkvi lega sómrak,
In skozi okna vhaja beli dan,
Le tam pred žrtvenikom svetim
V svetilki plamen večen je užgan.

Podobno je srce tej cerkvi,
Objema jada je žalobni mrak,
Iz teme jasno se prosvita,
Plamèn, ljubezni čiste čisti znak.

J. Sk.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

II.

Odklej stoje ljubljanski mostovi?

(Donesek k zgodovini kranjske trgovine.)

najstarejših časih je imela Ljubljana samo jeden most.

Mostovi so bili in so še vedno imenitne vezi in žile, po katerih se pretaka gmotni in duševni promet velikih in majhnih človeških družb.

Celo važni pa so bili mostovi za Ljubljano, tako važni, da se v njih zgodovini jasno izražujejo dobe v razvitku ljubljanskega mesta.

Najstarejša Ljubljana je imela samo jeden most; držal je čez Ljubljano na tistem mestu, na katerem se dandanes spenja čez njo železni Hradeckega most.

Ko govorim o ljubljanskih mostovih, se ne morem izogniti nekaterih točk iz najstarejše zgodovine ljubljanskega mesta, ki sem jih že obdelal na dveh krajih, v »Letopisu Matice slovenske za l. 1885.« in pa v knjigi »Die wohlhöbl. Hauptstadt Laibach«. Res se bo v sledečih vrsticah jedna ali druga stvar ponovila; toda da bode umeti, kar želim povedati, so te opazke neizogibne. Sicer pa tudi ta in oni imenovanih razprav ali ni čital, ali pa so mu podrobnosti že ušle iz spomina. Temu naj bodo ponovljene opazke kot nekako merilo za jakost in zanesljivost njegovega spomina.

* * *

Najstarejša Ljubljana je bila prav majhno mesto. Obsegala ni več, kakor Stari trg od početka Sv. Florijana ulic pod sedanjo Samasovo tovarno pa do Hradeckega mostu. Seveda ne morem imenovati niti stoletja, kdaj je bila tolika, vsekakor pa že konci XII. stoletja. Bila pa je že v teh najstarejših časih obzidana in utrjena. Najstarejše utrdbe so stale na Gradu. Bilo jih je dvoje: prvič grajsko poslopje, čepeče na Gradu nad mestom vrhu strmega pobočja. Tu so se ustavljali deželni knezi, če so prihajali skozi Ljubljano, ali pa so celo bivali dalj časa tu; stalno pa je na Gradu bival kastelan, »der Burggraf«. — Druga utrdba, kateri so stari Ljubljančani pravili »die hohe Bastei«, je stala vrh strmin nad Samasovo zvonarnico. Čeprav

izpirata te »stare šance« dež in sneg že par stoletij, so vendar njih razvaline še dandanes trdnejše, kakor naše najsolidnejše nove zgradbe. Od »starih šance« je držalo po hribu naravnost navzdol in preko Karlovške ceste doli k Ljubljani mestno ozidje, ki se je Ljubljance dotikalo na mestu sedanje Marijine kopeli (»Marienbad«) v Prulah. Pod Samasom, v gorenjem koncu Sv. Florijana ulic, so bila v mestni zid napravljena vrata; pravili so jim Karlovška ali pa tudi Pisana vrata. Tod skozi so prihajali Dolenjci in Hrvatje v Ljubljano.

Od sedanje Marijine kopeli je držalo najstarejše mestno ozidje proti severu ves čas tik Ljubljance ob nje desnem bregu do sedanjega Hradskega mostu — do Tranče. Tu pa se je v ostrem kotu zasukalo od vode proč proti Gradu ter se po njega pobočju vzpenjajoč sklenilo z grajskimi poslopji vrhu Gradu. Ob Valvasorjevem času je to ozidje še stalo; po njegovi sliki bi človek sodil, da je bilo celo še prav dobro ohranjeno.

Kakor v Sv. Florijana ulico na gorenjem koncu Ljubljane, odpirala so se tudi na dolnjem kraju, t. j. konci Starega trga, v mestno ozidje vrata, »Altenmarkterthor« zvana; še dandanes je tam najožji kraj vsega Starega trga.

To je prva doba v razvitku ljubljanskega mesta; imelo je dvoje vrat in jeden most, ki je pri dolenjih vratih, pod Trančo, držal črez Ljubljano. Pravili so mu mesarski most zato, ker so imeli na njem mesarji svoje klavnice in mesnice.

Že XIII. in XIV. stoletje je močno oživilo promet v Ljubljani. Trgovina se je jako razvila. Ljubljana je bila imenitno prehodišče za italijansko in za nemško blago, ki je prihajalo od nasprotne strani preko Kranjskega k morju. Zato je mesto postajalo kmalu pretesno. Marsikdo, ki v mestu ni dobil več prostora, se je naselil zunaj mesta, toda tik ozidja, in sicer na njega severni strani, pred dolenjimi vrati, tam, kjer je danes Veliki trg. Za naselitev je bila samo ta stran ugodna; Prule so bile tisti čas še del ljubljanskega močvirja in vsaki čas poplavljene.

Tako je nastalo med Ljubljano in Gradom zraven starega novo mesto, sedanji Veliki trg z okolico.

Konci XIV., morebiti v začetku XV. stoletja se je pa to selo ali predmestje sklenilo s prejšnjim starim mestom ter se obdalo z ozidjem. To ozidje, podaljšek mestnega ozidja ob Starem trgu, je držalo tik Ljubljance od Tranče pa do dolenjega vogla gimnazije, skoraj prav do sedanjega mesarskega mostu, ki ga takrat seveda še ni bilo. Novi zid je bil najmanj tako dolg, če ne daljši, kakor stari;

a tudi vanj niso napravili več, kakor samo jedna vrata, in sicer v Špitalskih ulicah; imenovali so jih Špitalska vrata. Do njih je držal, morebiti že poprej, vsekakor pa od tega časa dalje, Špitalski most. Malo pred sedanjim mesarskim mostom, na oglu sedanje gimnazije, pa se je zasukalo ozidje prav tako kakor pod Trančo v ostrem kolenu od Ljublanice proti Gradu ter se je vzpenjalo ob sedanjem cesarja Jožefa trgu po pobočju gori do vrha in tamkaj se je sklenilo z ondotnimi starejšimi utrdkami.

Tudi v ta del novega ozidja so konci Poljan napravili vrata, da se je moglo s Poljan in izpod Hriba¹⁾ v mesto. Bila so najmočnejša izmed vseh mestnih vrat, bolj mali trdnjavi, ko mestnim vratom podobna; z okopi in jarki so zavzemala malo da ne ves trg pred sedanjo Mahrovo hišo. Imenovali so jih »Františkanska vrata« po frančiškanskem samostanu, ki je na mestu sedanje gimnazije stal že od l. 1403.

Najbrže isti čas ali pa vsaj ne dosti pozneje se je mestu priklopilo tudi levo obrežje Ljublanice. Tam se je nahajala jako stara plemenitaška zgradba, nemška komenda, ki so jo bili sezidali že templjarji. Okoli tega osredka so se naseljevali polagoma plemenitaši, ki so se tiste čase radi izogibali dotiki z meščani, meščani pa dotiki z njimi.

Tako se je na desnem bregu Ljublanice bila napravila meščanska, na levem pa plemenitaška, gosposka Ljubljana; nje glavne ulice so se tudi res zvale »Gosposke ulice«.

Utrjena in z zidom ograjena pa gosposka Ljubljana takrat (v XIII. in XIV. stoletju) še ni bila. Toda od dne do dne se je bolj živo kazala ta potreba, zakaj na mejah so se po malem prikazovali Turki. Kaj, ko bi prigrmeli nad nezavarovano gosposko Ljubljano in bi jih plemenitaši ne mogli odgnati. Meščani so se jeli bati, ne za plemenitaše, ampak za-se, češ da utegne po takem prigodku gosposka Ljubljana služiti Turkom za dobro in varno skrivališče, od koder jim ne bo težko napadati prave, meščanske Ljubljanice. Zato so izprosili, najbrže leta 1416., od vojvode Ernsta Železnega povelje, da se morajo obzidati in zavarovati tudi plemenitaši.

To se je tudi zgodilo, in na levem bregu Ljublanice se je nahajal odslej obzidan četverkotnik, v katerega ozidje so držala mestna

¹⁾ Pod hribece imenujejo Ljublančani Štepanjce, Hruševce, Bizovce, Dobrujince, Šentlenarce in Sostrčane, vse na desnem bregu Ljublanice po ravnem živeče kmete »Hrib« je Golovec od štepanjskega mostu dalje, tako da pod hribom leže vasi: Štepanja vas, Hrušica, Bizovik, Dobrujina, Sv. Lenart in Sostro.

vrata na dveh krajih, jedna v začetku Gosposkih ulic, zraven deželnega dvorca, v katerem je bival takrat vicedom, cesarjev namestnik, druga pa blizu Križevniške cerkve, morebiti med komendo in prvo hišo v Gosposkih ulicah, kjer se nahaja nekak ulici podoben prostor še danes.¹⁾

Prav tesno se gosposka Ljubljana ni z meščansko sklenila nikoli, kar se najbolje vidi iz tega, da so vzdrževali meščanje še pozneje dolgo časa vse ozidje ob Ljublanici, čeprav bi ga ne bilo treba. Novemu trgu nasproti stoječi del, recimo od sedanjega Šentjakobskega mostu pa do Tranče, bi bili prav lahko in brez škode opustili. Toda tega niso storili še dolgo potem ne; vendar ob Valvasorjevem času omenjenega zidu, kakor se razvidi iz velike njegove podobe št. 443. XI. knj., ni bilo več.

To različno lice na levem in desnem bregu Ljubljanice je ohranila Ljubljana z nekega pogleda celo do današnjega dne. Ves promet, vsa trgovina, se giblje še danes samo na desnem bregu; v meščanski Ljubljani, v vsej Gosposki ulici, na vsem prostornem in lepem Turjaškem trgu ni skoro nobene prodajalnice.

To je druga doba v razvitku ljubljanskega mesta.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Na sedanjem Križevniškem trgu, kjer so pozneje stala ta vrata, spočetka gotovo niso stala; tjakaj so jih prestavili šele po letu 1524. O tem smo natančno poučeni. Na Križevniškem trgu se je do tega leta nahajala namreč cesarska orožarnica (Zeughaus), ki pa je to leto pogorela. Meščani so prosili Ferdinanda I., naj jim prepusti pogorišče, ker ga nameravajo podreti in na njega mestu zgraditi prostorna in prilična mestna vrata, zakaj sedaj stoje na neugodnem kraju. Ferdinand je ustregel njih prošnji, in Ljublančanje so prestavili Nemška vrata v zapadni ogel Križevniškega trga. Ferdinand I. jim je dovolil to z naslednjim pismom:

»Als das Stadtthor am Neuen Markt in unser Stadt Laibach, so kürzlich hievon in Prunst niedergefallen . . . an einen ungelegen Ort in der Stadt gestanden ist, haben wir auf der ehrensamen, Weisen unser getreuen lieben N. Bürgermeister, Richter u. Rath daselbst unterthänig Anlangen und Bitt ihnen gnädiglich zu(ge)geben und vergunnt, dass sie dasselb Stadthor an ein gelegen Ort der Stadt, da soliches zu der Wehr und aller Nothdurft gebräuchiger, ansehnlicher und nutzer sein mag, bauen, und damit sie das Dester stattlicher vollbringen mögen, haben wir ihnen zu Hilf und Förderung desselben Baues unser Zeughaus daselbst, so auch verbrunnen ist, mit dem Genauen und Hofstatt gnädiglichen gegeben und geeignet.« Klun. Diplomatarium. nr. 98. p. 67.

Slike iz rudarskega življenja.

Spisal Slavomir.

V. Lepa Anka.

ori »za Sv. Antonom« se vije ob Kobalovih planinah med bujnim zelenjem potoček.

Tja je korakal po kolovozu stari Govekar, »čistit mravljinčja jajčka«, katera je nabral prej po mravljiščih na bližnjem pogorju.

Sredi potočka si je napravil majhen otok, okoli katerega je v obliki kroga tekla voda; storivši krog, odtekala se je čez skale. V središču otočka je napravil luknjo, ki jo je lepo zakril s perjem, potlej pa je usul iz vreče skoro celo mravljišče na otoček; sam pa je sédel v obližju v senco vrbovega grma. Solnce je pripekalo; prižgal si je tobak v ribniščici in enakomerno zrl na mravlje, ki so pridno donšale »jajčka« v luknjo pod perje, hoteč jih skriti škodljivim solnčnim žarkom. Uboge živalce pač niso slutile, kako ta mož zlorablja njih pridnost.

Vesel je bil drugače Govekar pri takem opravilu; od grma si je urezal po navadi palico, katero je »splazi« do vrha olupil in tako potlej rabil domov grede, opiraje se na-njo. Žena njegova ga je časih dražila, češ, da ve natanko, kolikokrat je bil »za Sv. Antonom«, ker prinese vsakokrat s sabo palico. Danes pa tega ne bo mogla reči iz dvojnega vzroka; prvič niti ne misli danes Govekar na palico, drugič pa je Govekarico — skoro bo leto dnij od tega — pobrala bela smrt.

Tesno mu je bilo pri srcu, in tako žalostno je zrl na mravlje, da si niti senica na hrastovju ni prav upala pokarati ga s svojim »čingaš gaš«, hoteč mu reči: »Kaj počenjš ti z mravljami? Pusti jih na miru!«

Toda njegov drozeg je moral imeti tečne hrane.

Žalostno je zrl pred-se; pa saj je tudi moral žalosten biti pre-mišljujoč, kaj ga je doletelo pretekli teden.

»Hm, pa moja Anka,« dejal je poluglasno — »kdo bi si mislil! Ko bi vedela rajnica moja, v grobu bi se obrnila. —

Hm, pa meni . . . kaj tacega! Da bi te zlodej! Hm, kako brusijo že sedaj babe jezike, kaj bo šele! Moj Bog, na moje stare dni! Da bi te vsi pri tleh! Zlomek vender!«

Globoko je vzdihal ubogi starec.

Onostran po kolovozu pa je prihajal postaren mož, ki je bil gnojnar.

Gnoj je nosil ljudem na njive ali je pa kaj družega delal, kakor je prišlo, in žganje je rad pil. Tudi danes ga je imel že nekaj pod klobukom, idoč h kmetu Podobniku opravljat svoje delo. Na hrbtu je nesel koš, pa le jedna optavnica je držala koš na ramenu, druga je prosto visela ob njem tako, da je bil koš nagnjen pošev.

Tisto »ljubo žganjč« je bilo spravilo v nered njegove možgane, da je često prijel pri desnem ušesu za klobuk ter ga zavrtel tako, da je roka obstala pri levem, spremljajoč to ravnanje z monotonim petjem :

»Gó í gó, gó í gó . . .«

Ko pa je zagledal Govekarja, se je ustavil in povprašal :

»Ali jih čistiš?«

»Jih pa,« odgovoril je Govekar, vzbudivši se iz premišljevanja ; potem pristavi :

»Mohor, danes si ga pa že »en cvèk«, da si tako dobre volje.«

»Sem ga pa,« odvrnil je Mohor gnojnar, zavrtel klobuk, zapel zopet in odšel po kolovozu.

Govekar se je zamislil : »Srečen ta človek ! Zdrav je in dela ; čeprav je le gnojnar, zamenjal bi ž njim. Kaj bo, kaj bo!« —

Mravlje so bile spravile že vsa »jajčka« pod perje ; Govekar jih je pobral v svojo vrečico in se odpravil domov, ne meneč se dalje za mravlje. Tako čudno mu je bilo, da je celo pozabil, odstraniti jim smrtonosno vodo ; na otočku jih je pustil in tako izročil gotovi pogubi. Krenil je proti domu.

Ven in ven pa mu je vznemirjal srce dogodek, ki se je zvršil pretekli teden v njegovi hiši.

Kaj lepa noč je bila ! Luna je čarobno sijala svetle soje na zemljo, in zvezdice, tiste lepe nebeške lučice, so svetile tako mamljivo, da so rojenice priplule iz svetlih višav in se ustavile nad hišo Govekarjevo.

Drugi dan pa so bile prve besede, katere so podrobno obravnavale naše klepetulje :

»Govekarjeva Anka je že »dobila.« — Pa kako je to prišlo?

Na spomlad je bilo. Spomlad, ta čarovnica, prinese ljudem novostij v izobilju ; rudarjem je bila privedla tisto leto novega, mladega načelnika.

Na tako lepem vozu se je pripeljal, da so ljudje kar strmeli. Pa da je sam, to se jim je kaj čudno zdelo.

Ženske, katerim je Bog podelil ta dar, da vedo vsaki stvari in vsakemu dogodku pridejati takoj vzrok, so kmalu vedele kaj in kako.

»Sam je, prišel je le na spregled,« dejala je prva.

»Kaj pa! Gospa in otroci se pa že za njim pripeljejo,« pristavila je druga.

»Vidiš, da bo vse pregledal in uravnal, kar mu ne bo po mislih, zato je sam; le meni verjemi! Potlej pojde pa po-nje, — dostavila je tretja modrinjakinja.

Pretekli so meseci po njegovem prihodu; gospe in otrok le ni hotelo biti, in sklenile so klepetulje tako, da je morda vender-le samekega stanu.

Velik je bil ta novi gospod, kakor pravimo, »na sedem polén«, čeden in prijaznega obraza; nosil je majhne, lepo urejene brke. Na glavi je imel klobuk lepe črne barve z belim perom na strani. Večji del leta je nosil visoke škornje, hlače pa za-nje zatlačene. Pleča in prsi mu je pokrivala kratka sukinja. Če še omenim, da je bil pogled njegov mil, in da je bil mož v najlepši dobi življenja, torej »še mlad«, bodi s tem popolna njegova podoba. Katere narodnosti je bil, ne bodem pravil, tudi ne, kako se je pisal; »saj ime nič ne de,« pravi nekje Jurčič. Svoje stanovske dolžnosti je izpolnjeval natanko. V prostem času pa se je bavil najrajši z otroki. To je bilo njegovo največje veselje.

Kadar je zapel usodepolni šolski zvon, naznanjajoč, naj se mladina razpusti, je že stal tamkaj pred šolo gospod načelnik.

Kakor čebele iz panja so se usipali uka naveličani otroci iz šole, in hajdi okoli njega. — Vse žepe je imel polne hrušek, jabolk, črešenj, češp, i. t. d., kakor je bilo leto, ter jih je pridno delil med otroke. Ko jih je zmanjkalo, metal je med-nje krajcarje, da so si nakupili sadja na bližnjem trgu.

Pol gradu z jako lepim in širnim vrtom je bilo odkazanega njemu v stanovanje. Po vrtu je zopet vse mrgolelo otročjih igrač, in kaj radi so zahajali iz soseščine otroci ob vsaki priložnosti k dobroščnemu gospodu.

Pri gosposki ni bil posebno priljubljen, ker je občeval z njo samo uradno. Drznil se je časih kdo, zbsti ga s pikro besedo, a on se ni brigal za to. Rudarjem pa je bil dober in pravičen, in slišal sem sam starega moža, ki je rekel, da je bil »dober gospod«. — Tako mu je teklo življenje. —

Blizu grajskega vrta, čez ozko pot na oni strani pa je stala lično pobeljena hišica. Često je videl s svojega vrta tamkaj lepo deklico, ki je ali pridno delala okoli hiše po malih lehah, ali pa je čipkala, spremljaje svoje delo z zvonkim petjem.

Hodil je po svetu, bil Bog ve kje povsod, videl na stotine krasotic, a nobene obrazek se mu ni zdel tako krasen, kakor ravno tega dekleta, in nobene glas mu ni segel tako globoko v srce. Često je stal konci vrta in skozi zelenje je zrl nepremično na krasoto pri sosednji hiši, in vselej mu je bilo tako čudno pri srci. Med otroki je stal, a ni mislil več na-nje; mislil je le na zalo podobo, katero je hranil kot zaklad v svojih prsih.

Kakor krasna oaza sredi divje puščave omami potnika, da ne ve, je li resnično vse to razkošje, katero se je kar na hip odprlo njegovim očem, tako čudno je bilo pri srcu tudi našemu načelniku, zročemu na-njo.

Videl je pač veliko deklet, lepih in zalih, a njih časih nenaravna lepota mu ni prijala; tu pa je zrl diven kras v pravi čistoti.

Ponosne so bile tudi sodružice na-njo; kaj rade so jo imele in nazivale jo le »lepo Anko«.

Pravili so mi, da je bil lep ves Govekarjev rod. —

Naposled pa je vrgel čas svojo usodno puščico v načelnikovo srce, vlil mu vanje tisto čarobno hrepenenje in tisti trpkí nemir, ki delata ljubezni pot do srca. —

V mraku jo je nekoč poljubil, potlej pa je često zrl v bližini v nje divne oči, ki so sevale tako ljubko s svojimi soji, da so mu za hip utešile hrepenenje in nemir. — — —

Izkušalo se je dekle otresti tega »znanja«, a dasi je še tako trdno sklenilo to storiti, ni moglo več.

Obirale so jo babnice. —

Stari Govekar pa, ki je bil sploh malobeseden, je tičal, odkar je bil »penzenist«, celi lepši čas leta vedno v gorovju, po zimi pa je sedel za pečjo; ni se brigal za babje čenče in tudi ne za Anko, kaj dela. Da bi se pa utegnilo pripetiti hiši njegovi kaj takega, kakor se je, to se mu niti sanjati ni moglo. Zvedel je šele takrat, ko ni bilo več drugače, da je moral zvedeti. Malobeseden že preje, ni govoril odslej z nikomer.

Anka pa je trpela. —

Toda, kdo more prav presoditi vsako dejanje človeško? Kdo ve za vse skrivnosti srčne, katere so morda olajševale ali pa obteževale dejanje, katero človek zvrši, tačas, ko ga sodiš? —

Prvikrat je vstala Anka iz postelje. Slaba je bila in upala. V lopico pred hišo je sijalo žolto solnce in jo vabilo vanjo, da jo ogreje s svojimi toplimi žarki in ji morda prežene raz lice togo. —

»Ne vem, ali bo kaj z njo; tako je slaba, kar bojim se,« déla je soseda sosedi.

»Meni se tudi zdi slabotna; umrla bo, boš videla.«
Anka pa se je prehladila in čez teden dnij je ležala

» — — — na odri
Kot angelček mirú,
Očesci jasnomodri
Zatisneni svetú.«

Prihajali so ljudje kropit.

Odhajaje so zmajevali z glavami ter si tiho šepetali na uha, zlasti ženske.

Govekar pa je popolnoma umolknil. Nemo je sedel poleg odra na stolu. Postarna sorodnica, katero je bil v poslednjem času k sebi vzel, ga ni mogla pripraviti do tega, da bi bil kaj užil.

Le časih je pogledal tja po mrtvem svojem otroku, in utrnila se mu je solza iz očesa ter padla na velo njegovo lice.

Po noči — bila je zopet krasna poletna noč — ko je čula pri Anki že samo sorodnica, približali so se hiši koraki. Prišel je kropit gospod načelnik. Zrl je nepremično Anki v obraz, poljubil ji lice in odšel. Sorodnica pa ga je osuplo gledala. —

Drugi dan se je govorilo med uradništvom, da pojde načelnik na daljši dopust. Pripovedovali so si to med sabo z opazkami različne vsebine. Odpeljal se je, a vrnil se ni več. —

Prišel je drug načelnik. —

Čez čas pa — spominjam se, da so si pripovedovali — je prišlo do Govekarja pisanje, da so potegnili iz neke reke na Tirolskem moža, katerega so spoznali za nekdanjega našega načelnika. Zapustil je otroku — Anki — večjo vsoto, katera se ima takoj izplačati Govekarju.

Starec se je bil počasi navadil zopet otročjega joka, in večkrat je milo gledal na nedolžno Ančico v zibelki; bila je, kakor je trdila sorodnica, čisto podobna materi.

»Prav taka je, kakor rajnica! Kako ji je podobna!« —

Kako se je nadalje godilo Ančici in Govekarju, mi ni znano; tudi nisem mogel dognati, se je-li načelnik ponesrečil, ali je pa sam skočil v vodo.

Mačka.

Spisal E. J.

(Dalje.)

Mačka živi navadno le bolj za-se, se drži bolj hiše, kakor pa človeka, in zato jo imajo tudi za zvito hinavko, ki »spredaj liže, zadaj pa praska.« Če bi bila mačka res taka, bi bilo povsem umevno; kajti če jo vedno podiš od sebe, celo kamenje za njo lučaš, če jo zaničuješ in sploh grdo z njo ravnaš, se ni čuditi, da tudi ona tebe sovraži. Nasproti pa, ako si ji prijazen, ji ne storiš nič žalega, ji daš časih tudi mleka, je tudi ona proti tebi prijazna. Prilizuje se ti na vse mogoče načine, se drgne ob noge in gode in prede, skače ti v naročaj ali zjutraj na posteljo in se ti da gladiti. Ako pa pri tem koga oprasne, kar se dostikrat prigodi, si je največ človek sam kriv, ker jo v svoji preveliki prijaznosti trpinči, kar mačka seveda takoj poplača.

Mačka ljubi samoto, in radi tega se največ z njo pečajo ljudje, ki so ravno tako bolj sami za-se. Ne smemo se torej čuditi, da imajo zlasti stare device to navado, kar je vedel že tudi slavni angleški učenjak Huxley. Prav kakor dandanes, so se tudi v njegovem času ljudje radi norčevali iz starih devic in njih mačjega športa. Slavni Anglež pa je bil drugih mislij ter se je izrazil pri neki priliki o tem športu približno tako le: »Angleška dežela nima prav nobenega vzroka, da ravna s temi starimi deklicami tako mrzko; ne, to ne bi smelo biti, ampak še v časteh bi jih morala imeti, ker ravno stare device mora Angleška zahvaliti, da ima tako čvrsto, čilo in zdravo prebivalstvo.« In ko so ga ljudje na pol osuplo, na pol zasmehljivo vprašali, kako je to mogoče, jim je odgovoril: »Angleško prebivalstvo je zato tako čvrsto in zdravo, ker — já izvrstno goveje meso; da je pa meso dobro in ukusno, treba je dati goveji živini detelje; ta pa samo tam dobro raste, kjer je — dovolj čmrljev; čmrlje pa radé zalezujejo poljske miši; tej mišji nadlogi pa strežejo po življenju mačke. Sedaj vas pa vprašam: kdo-li skrbi bolj za mačke, nego stare device? Nihče drugi ne! Ergo: prebivalstvo angleško je hvalo dolžno samo starim devicam, da je tako čilo in čvrsto.«

Občudovanja vredna je mačka, kadar gre na lov. Vse lastnosti, katere so neogibno potrebne pravemu lovcu; vse združuje v sebi na čudovit način. Gibčnost in urnost njeno že poznamo, takisto njene

bistre oči in tanka ušesa; s temi lastnostmi pa je spojeno samozatajevanje in brezmejna potrpežljivost. Vse to jo dela silno spretno za lov. Pri tem pa ne mislimo samo lova na miši, ampak tudi na razne ptice, tudi na slanino in podobne sladice. Saj na njenem potovanju po drevju, zidovju in po strehah se kaj lahko pripeti, da jo pot privede mimo odprtih oken raznih shramb, in da té počasti mimogrede s svojim posetom, kdo bi ji tega ne odpustil? In če pri taki priložnosti izmakne tudi kako klobasico ali kos slanine, ali prevrne skledico polno mleka in jo vrže celo raz polico (seveda ne iz zlobnosti, ampak iz nerodnosti in strahu, ker ima slabo vest), ali je radi teh pregreškov že smrti vredna?

Bolje, nego bi jo mogli mi, je popisal lovečo mačko znani pisatelj v teh-le vrsticah:

»Lepo je gledati mačko, kadar lovi miši. Usede se za mišjo luknjo tako, da je miš ne ugleda precej, ko pride iz luknje. Mačka ne gane z nobeno dlako, celo rep ji je zdaj miren. Ako se miška le zgane v svoji luknji, že jo je slišala in čutila mačka. Mačka se sedaj stisne in upre oko na luknjo. Počasi se prikaže mišja glava iz luknje, že se ji svetita črni očesci — ali mačka še ne skoči, zna krotiti prirojeno strast; prezgodaj je še, miš bi utegnila pobegniti. Le-ta ne čuti nevarnega sovražnika in se brez skrbi pokaže iz luknje. Kakor blisk skoči sedaj mačka — in uboga miška se zvija in cvili v njenih krempljih.«

Mačka ne umori takoj svoje žrtve, kakor store druge živali, ampak se igra z njo z velikim veseljem in zadovoljstvom. Zlasti miška, katero je kruta usoda pripravila v njene kremplje, mora veliko od nje pretrpeti. Sedaj jo spusti, in uboga živalca steče in že misli, da je prosta — ali kar hipoma je zopet v neusmiljenih krempljih sedaj še bolj neusmiljene mačke; le-ta jo začne znova valjati in stiskati in mečkati, jo hitro zopet izpusti in zopet ujame in se tako igra, dokler se ne naveliča; tedaj jo naposled zadavi ter tako reši ubogo miško groznih muk. Toda časih jo pa še nese svojim mladičem, da se še ti malo poigrajo z njo.

Spomladi in poleti ima mačka mlade, in sicer po pet ali šest. Jako skrbna mati jim je, varuje jih lakote ali mraza, čuva jih pred raznimi sovražniki, zlasti tudi pred mačkom samim. Kadar meni, da mladiči niso dovolj varni v rojstnem kraju, prenese jih v drugo varnejše zavetje.

Kakor hitro spregledajo mlade mačice, že se izkobacajo iz gnezda; povsodi hočejo biti, vse si ogledati — in se sploh vedejo

kakor stari, izkušeni mački, in Bog ve, česa bi se lotile, da jih semtertja skrbna materina roka ne spomni, da še niso sami svoji gospodarji. Mlada mačeta so neznano šegava in živa. Vedno se igrajo in nikdar ne mirujejo, prav kakor otroci, samo da se tako hitro ne naveličajo. Cele ure sujejo, vlačijo in mečejo kako igračo iz kraja v kraj, naj si bode že lahek klobčič pavole ali nogavica ali pa nekoliko lažji črevelj. Kadar pa nimajo nič jednakega, se igrajo z materinim repom ali pa sami s seboj, in človek se jih ne more nikdar dovolj nagledati, kako se božajo, mečejo in valjajo. Pa zakaj bi tudi ne bila tako brezskrbna, vsaj jih čuva pazno in bistro oko materino. Če se jim kdo približa, takoj začne jezno pihati, in ako se bližajoči bodisi prijatelj ali sovražnik ne zmeni za njeno jezo, ampak se le še bliža, ne uide zasluženi kazni; mačka ga opraska in obdela, da se mora hote ali nehote umakniti.

Drugače pa je mačka ravno v tem času, ko ima mlade, zelo mehkega srca nasproti drugim živalim. Večkrat se je že zgodilo, da so ji dali v gnezdo mlade pse, veverice, celo podgane in miši, in ona jih je vzgojila in vzredila, kakor svoje mladiče. Brehm in drugi pisatelji pripovedujejo več vzgledov, kako je mačka svoje rejence čuvala ter za nje skrbela kakor prava mati.

Ves drugačen pa je maček. Nikdar ga ni doma, ne po dnevi, ne po noči; vedno se klati po svetu, se prepira in pretepa z drugimi. Ne samo, da mu je vzgoja mladičev deveta briga, streže jim celo po življenju, tako da ima mačka pogosto dovolj skrbi, da mu jih prikrije.

(Konec prihodnjič.)

Dekličje oči.

Dekličje oči, čarobne oči
 Že često so glave zmotile
 Učenim in modrim in slavnim možem,
 Kako bi je meni ne bile!

Dekličje oči, čarobne oči
 Iz celice v svet so zvalile
 Izkušene, stare in resne može,
 Kako bi pa mene ne bile!

Carmen.

Književno poročilo.¹⁾

Zgodovina slovenskega slovstva. I. del. Spisal prof. dr. Karol Glaser. V Ljubljani, 1894, 8°, XIV, 220, IV.

Slovstvene studije so pri nas daleč zaostale za jezikovnimi. Tako je tudi pri naših severnih sosedih, Čehih in Hrvatih. Pogrešamo najpotrebnejših monografskih spisov o posameznih dobah in pisateljih, o njih odvisnosti od istodobne časovne struje, od istodobne omike in tačas odločilnih nazorov. Do podrobnega raziskavanja o idejah in umetnostnih idealih, o posameznostih pesniškega izraževanja se še nismo popeli. Večinoma tičimo v jednostranskem estetikovanju in v medsebojnem prepisovanju, brigamo se navadno samo za zunanosti, za bijografske in zgodovinske podatke. Kritičnih ocen pisateljev in njih del v monografskih studijah, teh zlasti potrebujemo, kedar hočemo zapustiti prijetna pota plitke kompilacije, ki je znanosti brezkoristna. Naše literarne studije so bile doslej omejene na nabiranje bijo- in bibliografskih podatkov. Marljivi Marn je v mnogih letnikih „Jezičnika“ nakopičil veliko lepega gradiva, toda bibliografija — naj si nam je še toliko potrebna — ni še slovstvena zgodovina.

Zato moramo biti prof. Glaserju hvaležni, da se navzlic neugodnim razmeram (in celo v Trstu) in pomanjkanju najpotrebnejših monografskih spisov ni ustrašil težavnega dela: podal nam je marljivo sestavljen pripomoček za slovstveno zgodovino, v kateri je vestno zbral in uporabil vse dosedanje podatke in slovstvene preiskave. Popolnil je tudi marsikatero bijo- in bibliografske podatke. In ravno ta popolnost biblijo- in bijografskega gradiva je ob enem prednost in slabost te knjige: literarno-historično stališče ni prodrlo do dovoljne veljave. Pogrešamo krepke samostalnosti pri izboru in uporabi velikega gradiva.

Želel bi, da bi pisatelj vsem bibliografskim podatkom, obširnim naslovom itd. odkazal prostor v posebnem dodatku na koncu knjige; slovstveni zgodovini bi na ta način dodal jako potrebno slovensko bibliografijo. Tako je n. pr. obširno sedmo poglavje (protest. pisatelji) skoraj venec po pol strani dolgih naslovov in opisov knjig. Še manj je pa na svojem mestu na strani 183. kakor kak lepak natisnjeno posvetilo. Bijografski podatki se seveda ne morejo in ne smejo iz književne zgodovine odstraniti, toda res je pa tudi, da so jako različne vrednosti, in slovstveni zgodovinar naj skrbi za to, da se važnejši, ki pojasnjujejo ves razvitek pisateljev, ne izgube v šari malenkostnih dat. Kje je ta ali oni obskurni sestavljatelj molitvenikov župnikoval, in podobni drobiž bi bilo najbolje potisniti v opombe. Takim pisateljem,

¹⁾ Ker bi našim čitateljem radi kar najhitreje postregli s točninimi poročili o novo izšlih knjigah slovenskih, morali smo radi skopega prostora odložiti za to štev. članke, ki sicer zavzemajo to mesto. Njih spisovatelje prosimo uljudno blagovoljnega oprostila in potrpljenja!

kakor so n. pr. Tauffrer, Hasl in mnogo neznatnih delavcev iz XVIII. stol., ni bilo treba odmeriti posebnih odstavkov; vsa ta imena se dajo zmašiti v jeden odstavek, bijografski podatki se pa lahko dostavijo v opombah. Potem bi bila knjiga gotovo preglednejša. Važnejši, za vso dobo odločilni pisatelji bi se nam bolj reliefno predočili v krdelu brezpomembnih prelagateljev in kompilatorjev. Ne od nakopičenja gradiva, nego od njega znanstvene ocene je odvisen napredek. Pa radi te zunanosti ne moremo grajati pisatelja; bolje več, nego manj. Posebno nam je ustregel, da je povsod pod črto dodal vso široko, po listih raztreseno in mnogokrat težko pristopno literaturo. To moramo tem bolj priznavati, ker pisatelj ne živi v kakem književnem središču. Sploh se bodo nedostatki naših literarnih studij šele pri prihodnjih zvezkih očitneje pokazali, pri prvem zvezku preneha književni pregled tam, kjer se šele počenja prava književnost. Nekoliko več slovstvene zgodovine in veliko manj biblijo- in bijografije (v tekstu), to je, kar želimo v prihodnjih zvezkih te knjige.

Književni zgodovini je dodan obširen uvod (str. 1—47), v katerem se razpravlja o etnografskih, jezikovnih, zgodovinskih in statističnih vprašanjih, kolikor so v zvezi s slovstveno zgodovino, in podaje pregled cerkveno-slovanskega slovstva. Nekaj podobnih poglavij obseza tudi uvod protestantovske dobe (str. 47—72). Razumljivo je, da najdemo v splošnem uvodu zgodovinske podatke do X. stol., zgodovinski pregled od X. do XVI. stol. pa šele v uvodu prot. dobe, toda tretje poglavje tega uvoda „Sedanje ozemlje Slovencev“ bi kazalo uvrstiti v splošni uvod pred peto poglavje, ki nam podaje sliko sloven. zemlje od VI.—X. stol., ali celo pred četrto (zgodovina od VI.—X. stol.). Zakaj se razpravlja o sloven. narečjih šele v protest. dobi? Saj priznava tudi pisatelj, da segajo dialektične razlike — če tudi samo nekatere — vsaj v X. stol. Najbolje bi bilo, da se to poglavje uvrsti v splošnem uvodu takoj za onim, katero pripoveduje o različnih slovan. jezikih in o številu Slovanov. Različne prisege, tožilno pismo, dolžni list etc. bi zadostovalo samo kratko omeniti; zanimivi so ti viri za jezikovne studije, s književno zgodovino imajo le malo opraviti, zato tudi ni bilo treba ponatisniti odlomkov iz njih, kakor tudi ne iz beneškega volila in vinograškega zakona. Ta zakon se po nepotrebnem omenja na dveh mestih (str. 69 in 90.); zakaj se je uvrstil med spomenike, ki segajo v dobo pred Truberja, mi ni jasno: sloven. vinogr. zakona iz l. 1543. ni, iz tega leta je nemški original; najstarejši sloven. prevod, ki se nam je ohranil, je iz l. 1582.

Naj dodam tem splošnim opazkam še nekaj podrobnostij, saj želi sam pisatelj, da se popolni knjiga. Če bom pri tem omenil tudi nekatere nedostatke in pomanjkljivosti, nadejam se, da se ne bode krivo razlagalo: teh nedostatkov ni toliko zakrivil pisatelj, kakor miserija naših slovstvenih studij.

V živo, skoro navdušeno pisanem predgovoru nam slika pisatelj dosedanje poskuse o slovenski slovstveni zgodovini. „Narodna poezija slovanska, v pravem pomenu besede »odkrita« omikanemu svetu šele v tem stoletju, je dala poleg iznajdeb naprej hitečemu evropskemu duhu novi pravec« vzklikne ponosno. Nasprotno. Šele Herderjevi za ono dobo res genijalni nazori o bistvu in postanku narodnega pesništva in ona zamaknjenost v narodno pesništvo in „Volksthum“, katera se je med Nemci pojavila v početku tega stoletja in od romantikov pretiravano gojila, je pripravila tla, da so se tako navdušeno sprejele slovan. narodne pesni. In te navdušenosti ni bilo samo med Nemci, ona se je pojavila že prej med Angleži; dovolj je, da se opozori na Macphersona, Chattertona in Burnsa. Brez Herderjevega prizadevanja o narodnem pesništvu bi najbrže ne bili dobili tako rano zbirke slovan. narodnih pesnij, in če bi jo bili, ne bi bila tako navdušeno sprejeta (prim. Archiv f. slav. Ph. XVI, 263—264). Seveda je tudi slovan. narodno pesništvo potem vplivalo nekoliko na hitrejši razvitek romantizma, posebno na znanstvenem polji. Ne samo ugodni vpliv javnega življenja in narodno pesništvo pospešujeta lepi razvitek sloven. slovstva, nego še bolj — bodimo vendar objektivni — ugodna politična geografija. Kot sosedje Nemcev se udeležujemo vsakega njih napredka, in nove velike ideje prodirajo do nas skoraj izključljivo po nemškem mediju. Nasprotno pa tudi mi prinašamo po naših močeh, kakor po pravici naglašaja pisatelj, k občnemu napredku.

Prvo poglavje nam slika Slovane kot del indoevropskega plemena, drugo nam predstavlja (str. 3—5) Slovane še združene kot jeden narod. Slovanski zakarpatski pradomovini je odmerjenega nekoliko premalo prostora proti zapadu, jugozapadu in jugu (prim. Müllenhoff, Deutsche Altertumskunde II, 89). Pisatelj sicer priznava, da se stari Slovani mnogokrat slikajo preveč romantično, toda tudi on sam se še ni popolnoma otresel onih romantičnih in sentimentalnih nazorov, katere je Herder kot apostelj humanitete spravil v svet. Od kod pa vemo, da starim Slovanom ni bila vojska po godu? Iz Herderja. Bizantinski pisatelji poročajo neprestano od konca V. do sredine VI. stol. o mnogoštevilnih napadih, ropanju in pustošenju slovan. čet v bizantinskih pokrajinah. Prokopij celo pretiravano trdi, da je v bizan. državi poginilo vsako leto po teh napadih Slovanov in drugih barbarov (Bolgarov) 200.000 duš. Pri osvojitvi trdnjave Toperos so pokončali baje 15.000 ujetnikov — miroljubni Slovani. Mavrikij izrečno omenja o Slovanih Σκλαβνοι in Ἄντι), da žive kot razbojniki in napadajo v soteskah sovražnike. V oni kratki dobi, v kateri se nahajajo o Slovanih vesti v Prok., je prišlo celo med slovanskimi »brati« Sloveni in Anti do vojne. In niso bili Narenčani na obali jadranskega morja še v IX. in X. stol. roparsko pleme? — In ti zgolj poljedelstvu udani in za mir navdušeni Slovani, kako so

lepo ravnali s svojimi ujetniki! Niso jih samo spuščali v njih domovino, če so jih odkupili iz robstva domačini, nego po poročilu Prokopijevem (III. 38) prebadali so jih tudi s kolmi in ubijali kakor pse in gade!

Slavne preteklosti, velike zgodovine nismo imeli ali je ne poznali, in zato smo se v dobi narodne renesanse tako strastno oklenili Herderjeve teorije, katera predstavlja Slovana kot tip miroljubnega in zgolj poljedelstvu udanega naroda, kot narodovo inkarnacijo humanitete. Nemce je tolažila pod Napoleonovim jarmom njih lepša preteklost, nas pa so navduševale Herderjeve fikcije; patrijotizem in srednji vek je bilo pri prvih geslo¹⁾, miroljubnost in anarhija starih Slovanov naš ponos. Še na kraju XIX stol. se pri nas z nekakim ponosom pri vsaki priliki poudarjajo demokratska načela naših prednikov. Kako krasno je komentiral na kraju VI. stol. Mavrikij slovansko demokratijo (ἐν δημοκρατίᾳ pri Prokopiju): »Oni so brez gospodarja in sovražijo drug drugega . . . kedar niso istega mnenja, ne pride do sklepa med njimi, ali pa takoj prestopi manjšina določeni sklep, kajti pri nasprotnih nazorih se ne udado drug drugemu.« Ta idilska »demokratija« je vzrok, da slovanski narodi niso mogli skoraj nikjer osnovati stalnih državnih organizmov, to je tudi pglaviti vzrok, da so se pojavili Slovani aktualno šele tako pozno v zgodovini, da jim manjka vsake inicijative in velike preteklosti. Prav dobro sodi o teh razmerah trezni učenjak Müllenhoff (Deutsche Altert. II. 38): »allein gieng die „Demokratie“ oder δημοκρατία so weit, dass, was der eine Theil beschlossen hatte, der andere für nichts achtete, . . . wenn die Heerführer selbst vor ihren Leuten keinen Augenblick des Lebens sicher waren, . . . so sieht man wohl, dass der Trieb nach einer bürgerlichen oder staatlichen Ordnung bei den Slaven von jeher sehr schwach war und über das Gefühl der Familie und des Einzelnen kaum eine Macht besass. Es fehlte daher an edlen, altangesehenen Geschlechtern, in denen das Bewusstsein der Gemeinschaft seinen festen, bleibenden Halt hatte und in Krieg und Frieden seine gebornen Führer fand.« Mi smo v zadnjih desetletjih tako krepko napredovali na književnem polju in v omiki, da nam ni več treba, kakor v času narodnega preporoda, navduševati se od naše največje hibe, katera nam je rodila toliko zla. Odobravati moremo torej, da je Gl. samo kratko omenil ta »demokratska« načela. —

Nepotrebno je, da se pri skupnih Slovanih navajajo mimo sloven. oblik tudi staroslov., n. pr. peštv, odežda, saj niso to praslovanske oblike.

Najbolje se je izogniti v književni zgodovini vsem teorijam o delitvi baje skupnega slovan. prajezika s tem, da se konstatuje sedanje razmerje in sorodnost med današnjimi slovan. jeziki. S staro dualistično razdelitvijo slov. jezikov ne moremo izhajati. Glede refleksov *tj*, *dj* se sicer strinjajo

¹⁾ Scherer, Gesch. der deutschen Litt. 615.

zapadni jeziki, toda ostali se med seboj znatno razločujejo, tedaj o dveh skupinah ne more biti govora; glede skupine *dl* se pridružuje ziljsko narečje češčini, tedaj *dl* sploh ne more služiti kot kriterij pri stari razdelitvi slovan. jezikov, ker v tem celo niso jedina vsa narečja istega jezika. Ali naj radi te posebnosti ločimo ziljsko narečje od ostalih slovenskih? Gotovo ne. S svojim *ra, la* se češčina strinja z jugoslov. jeziki, ruščina pa zavzema samostalno stališče s svojim polnoglasjem. Pričakovali bi pa, da nas pouči knjiga o sorodnosti slovenščine s sosednjo srbohrv. in nekoliko bolj oddaljeno bolgarščino. To nas bolj zanima, kakor različne teorije nekdanjih »Stammbaum«-ov, ki so zelo dvomljive vrednosti. — »Od pamtiveka so Slovani bili naseljeni v deželah med Vzhodnim ali Baltskim in Črnim morjem, med Karpatami in Donom, zgornjo Volgo do Novgoroda in od tod do raztočja med Vislo in Odro« beremo na str. 6., na str. 3. pa: »posedali so (združeni Slovani) evropsko planjavo med zgornjim Donom in Dnjeprom in čez Dnjeper tje do Baltskega morja, na južni strani pa ne čez reko Pripet« — to je nasprotje: pisatelj je krivo razumel stavek: »... waren die Slaven bis in das fünfte Jahrhundert unserer Zeitrechnung spätestens ansässig« v Krekovi Einleitung² str. 257. To je tako razumeti, da so Slovani vse na prvem mestu omenjene pokrajine že zasedli najkasneje do petega stoletja.¹⁾

Fallmerayerjeva etimologija besede »Morea« se vendar ne sme več ponavljati, tudi z dostavkom »baje« ne; beseda najbrž tudi z »Romea« ni v zvezi, nego je potekla, kakor dokazuje Hatzidakis,²⁾ od *μῦρῆξ* (murva).

Slovansko bogoslužje in cerkveno književnost, če tudi ne v domačem jeziku, so v IX. stol. tudi ogrski Slovenci navdušeno sprejeli. Govorim o ogrskih Slovencih in ne o »panonskih«, ker je današnje ogrsko (slovensko) narečje direktni descendent onega narečja, ki se je govorilo v IX. stol. na Ogrskem ob štajerski meji tja do Blatnega jezera; panonskega narečja v Miklošičevem zmislu ni bilo. Zato je razumevno, da poroča slovenska slovstvena zgodovina nekoliko natančneje o vseh vprašanih, katera so v zvezi s slovanskima blagovestnikoma. Pri tem se je oziral pisatelj nekoliko tudi na novejša preiskavanja in ne stoji več izključljivo na starem stališču, kakor n. pr. Sket v Stslov. čitanki. Vendar je ostalo tukaj še nekoliko nedostatkov; opazi se, da pisatelj živeč v Trstu ni mogel predelati samostalno vse dotične literature, zato se nahaja nekaj nasprotij. Na str. 27. pripoveduje šele po prihodu solunskih bratov na Moravsko, da je Ciril uredil slovansko pismo in pričel prevajati cerkvene knjige — in to nasprotuje vendar vsem

¹⁾ Prim. str. 266: »Wir sagten, dass die Slaven das Gebiet bis zur Scheide der Weichsel und der Oder spätestens im fünften Jahrhundert unserer Zeitrechnung besiedelten.«

²⁾ Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως Μορέας-Μορεάς v zborniku Ἐθνομύθ. V. 231. sqq.

starim poročilom — na str. 34. pa pravi, da se ne da določiti, koliko je prevod napredoval že v Solunu.

Nekoliko pomanjkljiva je zelo obsežna literatura o solunskih bratih in njihju delovanju, saj so ta vprašanja zavzemala v slovanski znanosti že od nekdaj odlično mesto. Tudi nekaj pomot se je v tem oddelku vrnilo. Tako je n. pr. jako dvomljivo, da je panonska legenda o Metodiju iz druge polovice IX. stoletja in celo sestavljena od nekega učenca panonskega nadškofa; tehtnih ugovorov ruskega učenjaka Voronova nikakor ne smemo prezreti. *Translatio s. Clementis* je zamenil pisatelj s kratko grško *vita s. Clementis* (izdal Grigorović, pozneje Šafařík), zakaj to je ocenil Leskien, ne pa one Pri italski legendi je vendar treba omeniti tudi obširne ocene tega vira, kateremu so odkazali nekateri zapadni učenjaki prvo mesto, in sicer ocene Viktorova v *Kirillo-Meth. Sbor.* (izdal Pogodin) str. 343—440; tudi Jagičeve opombe v *Arh. X.* 305—310, pred vsem pa Jagičeve razprave „Vnovb najdennoe svidětelbstvo o dējatelbnosti Konstantina Filosa⁶“ (str. 17. sqq). ne smemo prezreti, zakaj v tej je Jagič temeljito pojasnil na podlagi novo najdenega pisma Anastazija razmerje med to legendo in nekaterimi drugimi viri za životopis sv. Cirila. Med viri pogrešamo ravno omenjeno pismo bibliotekarja Anastazija,¹⁾ kerzunski panegirik, predgovor Ivana Eksarha bolg. teologiji Ivana Damaskena in še nekatere druge malenkosti (n. pr. službe rimskega obreda). Med razpravami bi se morala omeniti Glagolitica, ker se v njej pojasnjuje omahljivost rimske kurije nasproti slovanskemu bogoslužju, in to tem bolj, ker o tem govori tudi Glaser (str. 33). Tudi slavospeve omenja pisatelj. Pričakovali bi, da nam bo naštel razna himnologika, panegirike in morda tudi „službe“, katere se nahajajo v cerkvenoslov. književnosti v čast in spomin slovan. bratoma; toda ne teh, nego slavospeve XIX. stol. našteva.

Sledeča poglavja o književnem delu sv. Cirila in Metodija pa njihju naslednikov, o domovini cerkvenoslovanskega jezika, o glagolici in cirilici, o cerkvenoslovanskih spomenikih sem pregledal sicer že v rokopisu, toda ne morem reči, da so omnibus numeris absoluti, najboljši dokaz, da sicer več očij več vidi, toda vsega tudi ne. Ostale so še nekatere pomote, ne vem, ali sem jih jaz prezrl, ali so se pa vrinile šele pozneje. Prvo in drugo omenjenih poglavij sploh nista srečno zasnovani; v dvanajsti uri, ko je že tiskarnica prežala na rokopis, nisem več mogel svetovati preosnove. Želel bi, da se nekoliko več pove o notranji uredbi cerkvenih knjig, o prvotnem tipu slovanskega prevoda, posebno pa o dualizmu v redakciji prevoda, ka-

¹⁾ Ein Brief des Anastasius bibliothecarius an den Bischof Gaudericus von Velletri über die Abfassung der „Vita cum translatione s. Clementis Papae“. Eine neue Quelle zur Cyrillus- und Methodius-Frage. Von F. Frielrich. (Aus dem Sitzber. der philos.-phil. u. hist. Cl. der bayer. Akad. 1892. Heft III).

teri se je razvil že v X. ali XI. stol. Niso se samo novi teksti v dobi carja Simeona prevajali, nego tudi prejšnji prevodi popravljali in popolnjevali. Iz te dobe je tudi oni obširni prevod, ki se nam je ohranil v ruski redakciji v zborniku Svjatoslavovem iz l. 1073.; starejši komentar psalterjev, prevod pandekt Antioha, XIII. slov. Grig. Nazian. so plodovi one književne delavnosti, ki se je razvila v X. stol. Iz pisma Anastaz. pozvemo avtentično nekoliko več o književni delavnosti sv. Cirila v grškem jeziku, sestavil je tri spise, kar se je deloma že prej slutilo, in sicer a) kratko zgodovino, b) panegirik (slovo). c) himnologikon o odkritju ostankov sv. Klimenta v Korzunu

Papeška pisma britanskega muzeja ne pričajo o tem, da sta brata pričela delovanje na Moravskem, o tem imamo dovolj drugih in nedvomljivih zgodovinskih podatkov, nego dokazujejo, da je Metodij tudi pozneje večinoma tam deloval in ne v Koceljevi državi. Tudi moravizmi¹⁾ v bri-zinskih spomenikih še niso dokazani; skoro bomo videli, s kakimi razlogi jih bode Vondrák podprl v svoji razpravi, katera izide pri češki akademiji.

V poglavju o glagolici in cirilici je vendar potrebno omeniti nekoliko več o razlogih, zakaj se smatra prva za starejšo; ni jih bilo težko sestaviti na podlagi novejših razprav. Ne vem, kako je zabredel (str. 45.) odlomek staroruskega Novgorodskega evang. med prave ali čiste stsloven. spomenike. Sreznevskij seveda različnih cirilskih odlomkov stsl. spomenikov ni objavil v knjigi „Drevnie glagoličeskie pam.“, nego v knjigi „Drevnie staroslavjan. pamjat. jusovago pisma.“ Cod. Marian. nima Grigorovič v Odesi, nego ta dragoceni rokopis (ki šteje 171 in ne 471 listov) je prišel po njegovi smrti v Rumjancovskij muzej v Moskvi.

Med vsemi uvodnimi poglavji odgovarja sedanjemu stališču znanosti najboljše ono, kjer razpravlja Gl. o domovini cerkvenega jezika. Tu se prvi-krat v slovenski knjigi ne ozira jednostransko samo na Šafařikovo²⁾ in Mikloš, teorijo o panonski domovini cerkvenega jezika. Ipak se ni pisatelj še dovolj odločno uprl panonski teoriji. Ko je Mikloš, v znanem uvodu stsl. oblikoslovja (Altslov. Formenlehre) energično in sijajno zagovarjal panonsko domovino staroslovenščine, ni še bilo kijevskih odlomkov, in južna macedonska narečja so bila še popolnoma neznan. Dandanes, ko poznavamo

¹⁾ Na str. 37. se je vrnila neprijetna tiskovna pomota, v predzadnji vrsti mora se glasiti *pa samo* in ne *ne samo*; tujke: *szerencse* etc. so Madjari mogli sprejeti samo od Slovencev. — Tudi na str. 35. se naj popravi 899 v 893; Simeon je vladal od 893—927.

²⁾ Ne sme se prezreti razlika med Šafařikovim in Mikloš, nazorom Prvem u staro panonsko narečje nekako prehodno narečje med slovenščino in bolgarsščino: „Denn wenn wir auch die nördliche und nordwestliche Gränze des bulg. Dialects für jene Zeit nicht ganz genau bestimmen können, so liegt es doch in der Natur der Sache, dass sie die Donau am Einflusse der Drau, dann bei Pesth und Waitzen erreichte, und es ist somit sicher anzunehmen, dass jenseits der Donau, in Kocel's Gebiet, ein

macedonska narečja nekoliko natančneje, moramo drugače soditi o tem jako zamotanem vprašanju. Oglejmo si vendar nekoliko natančneje Šafaříkove in Mikl. razloge.

Oba posebno poudarjata soglasje med zgodovinskimi in jezikovnimi fakti, »denn mir kommt es hier lediglich auf den Einklang der geschichtlichen und linguistischen Thatsachen in jenen Ländern an« piše Šafařík »Ueber den Urspr.« str. 45. in podobno tudi Mikloš. str. III. Tega soglasja ni, to je samo fikcija. Ciril in Metodij sta bila poklicana h knezu Rastislavu. Tam sta osnovala cerkveno književnost in slovansko bogoslužje, tam delovala prva leta. Šele na potu v Rim sta se bavila nekoliko časa v Panoniji, v Koceljevi državi, in Metodij se je tudi pozneje mudil, kakor zdaj o tem vemo iz papeških pisem britanskega muzeja, večinoma na moravskih tleh.

O panonski domovini cerkvenega jezika ne more biti tedaj govora, nego samo o moravski.

To je dobro uvidel tudi Miklošič. Zato je panonske Slovence razširil tudi na moravske pokrajine, kjer prebivajo danes češki Moravani in Slovaki. In njegovi razlogi za to jako pogumno trditev?

Prvič se sklicuje Miklošič na razloge Dümmlerjeve. Dümmler se je pa (Archiv f. Kunde österr. Geschichts-Quellen XIII. 169—178) za slovensko (panonsko) poreklo starih Moravanov izrekel samo radi Mikloš. teorije o panonski domovini st. slovenščine,¹⁾ zgodovinskega razloga ni navedel ni jednega.²⁾

Uebergangsdialect herrschte, da in der Natur die Gebiete der Dialecte nie scharf und schroff abgeschnitten erscheinen, sondern durch gemischte, gleichsam utraquistische Formen verbunden werden«, piše v svoji razpravi Ueber den Ursprung na str. 32. in na str. 31. pravi o panon. narečju: »dass sie höchst wahrscheinlich einen Uebergang vom streng. Bulgar. zum Windischen bildete.« Po Mikloš mnenju je pa ravno naša slovenščina najsorodnejša cerkvenemu jeziku: . . . „dass unter allen slav. Sprachen die neusloven am allernächsten verwandt ist“ piše o tem v razpravi „Ueber den Urspr. der Worte von der Form asl. trat« str. 40.

¹⁾ Prim. str. 174.: »Wie reimt es sich hiermit zusammen, dass, wie wir oben sahen, die Liturgie und Bibelübersetzung Constantins in altsloven, Mundart geschrieben sind, welche den czechisch redenden Mährern nicht viel weniger unverständlich sein musste als die latein. Vulgata? Es bleibt zur Lösung dieses Widerspruches fast kein anderer Ausweg übrig als anzunehmen — so gewagt dies auch scheinen mag — dass die alten Mährer Slovenen gewesen, und dass die jetzigen nicht für die unvermischten und unverändert gebliebenen Nachkommen derselben zu halten seien.« Str. 170: »Eine Vermittelung dieser entgegenstehenden Meinungen (o bolgar. in karautan. domovini cerkvenega jezika) gibt Mikloš etc.«

²⁾ To je Dümmler sam dobro vedel, zato se obrača tudi do jezikoslovcev in ne do zgodovinarjev, pišoč: »Wir schliessen hiermit unseren Excurs, indem wir der Billigung oder Widerlegung seines Inhaltes von Seiten der Sprachforscher entgegensehen.

Drugič navaja ime moravskega kneza Svętopluka, češ, svęto je jedino staroslov. in ne staročeška oblika. Da je nekđaj tudi staročešč. poznavala nosne samoglasnike, o tem dandanes ne moremo dvomiti; to nam pričajo imena Venceslaus in Zventi.lau (ime češkega vojvode v Annales Fuld.) in reke Chúb iz nem. Kamb, kjer se je razvilo iz nem. *am* stčešč *q*; iz *am* ne more neposredno nastati *u*, prim. Gebauer Histor. mluv. 44. Ime moravskega kneza z nosnim samoglasnikom je tedaj češko-slovaška oblika.

Tretjič poudarja Miklošič, da Slovaki imenujejo svoj jezik še dandanes slovenský jazyk. Toda to ime se je danes ohranilo tudi še pri Kašubih, nekđaj so se tako imenovali tudi nekateri ruski Slovani, in kar je glavno, tudi bolgarski Slovani so se prej nazivali Slověni.

Mnenje, da so stari Moravani govorili panonsko-slovensko narečje, je tedaj hipoteza, katera ni podprta z nobenim razlogom. Kijevski in še bolj praški odlomki, posebno pa nekateri moravizmi v tako imenovanih panonskih spomenikih dokazujejo, da se je na moravskih tleh v oni dobi govorilo češko-slovaško narečje. Ti osameli moravizmi (n. pr. vřozumřago, osijęce) v najstarejših stisloven. spomenikih so umljivi samo kot vpliv narodnega češko-slovaškega narečja v onih pokrajinah, kjer se je v najstarejši dobi razvijala cerkvena književnost. — Celo na slovanske besede s skupino *št, řd*, ki se nahajajo v madjarščini, se zdaj pri tem vprašanju ne bo smelo mnogo ozirati, zakaj v velikomoravskih pokrajinah jih niso mogli Madjari sprejeti, saj so po Dümmlerjevem in Mikloš. nazoru po madj. invaziji izgínili slovenski Moravani, jezik panonskih Slovencev v Koceljevi državi pa ne pride pri tem vprašanju v poštev, ker se pri njih ni osnovala stislov. književnost in tedaj tudi ne v njih jeziku.

Obrnimo se do jezikovnih razlogov, saj so pri jezikovnem vprašanju, kakeršno je vprašanje o domovini stislovenščine, jezikovni razlogi odločilni.

Že Kopitar je opozoril na germanske izraze cerkvene terminologije v cerkvenem jeziku, in Šafařik je sestavil lepo število izrazov, tako imenovanih 'panonizmov', kateri so značilni za najstarejše spomenike in so moravsko-panonskega izvora. Toda kaj dokazujejo ti leksikalni panonizmi? Nič drugega kakor to, da se je cerkvena književnost v svoji najstarejši dobi razvijala v pokrajinah, kjer je preje gospodoval nemški kulturni vpliv, na moravsko-panon tleh, in o tem ni itak nihče dvomil, nikakor pa ne, da je cerkveni jezik živo narečje teh pokrajin. Pri Rusih in Hrvatih so se vrinili v cerkveni jezik domači izrazi, zakaj bi se to ne bilo zgodilo tudi na moravsko-panonskih tleh? In to tem laže v početku, ko se cerkvena književnost še ni bila utrdila. Sicer pa nekateri in sicer tipični panonizmi, kakor n. pr. tepą, grędą, žive še dandanes v macedonskih narečjih, morda se jih bode sčasoma še več zasledilo.

Mikloš. (str. II.) pravi, da je nekoliko takih spomenikov, v katerih ni ne ruskega, ne bolgar., ne hrv. vpliva. To so panonski spomeniki, ne v tem smislu, da so njih izvirniki nastali v Panoniji (Moravski), nego v tem, da so pisani v panonskem narečju. Ta argumentacija bi bila jedino v tem slučaju resnična, če bi bolgarščina bila jednoten jezik. Med bolgarskimi narečji, posebno iztočnimi in zapadnimi so jako znatne razlike, in te razlike segajo v starodavne čase. Iz onih pokrajin, kjer je domovina stsloven. — okolica Solunska — nimamo iz poznejše dobe nobenih spomenikov, središče poznejši cerkveni književnosti na bolgarskih tleh sta bili zapadna Macedonija (Ohrida) in iztočna Bolgarska. Če skoraj ni najti nekaterih oblik, n. pr. starega aor., impf. -šeta, -šete etc. v najstarejših ruskih etc. spomenikih, je temu vzrok to, da je stslovenščina najmanj dve stoletji prej pristopna kakor ruščina in več kot tri stoletja prej od hrvaščine. Te oblike ginejo tudi že v prstnih stsloven. spomenikih, že v teh so arhajizmi; v cod. Saprsl. jih skoraj popolnoma ni — in vendar ga Mikl. prišteva panon. spomenikom. Slovanske tujke s skupino *št, žd* v madjarščini ne dokazujejo, da so panonski Slovenci poznali te skupini, ker se ne da dognati, da so sprejete iz »panonsk.« narečja. Mimo njih se nahajajo v madj tudi tujke s *č* (n. pr. *lencsa*), te so sprejete od panonskih Slovencev, kakor kaže *č*; da so to stare izposojenke, priča *en* za stari nosnik *ę*; izposojenkam s *št* je tedaj treba iskati drugega izvira: med dakiškimi Bolgari.

Najbolje pa dokazujejo sloven. krajevna in osebna imena v latinskih listinah teh pokrajin s svojim *č* in *šč*, da se tam ni nikoli govorila skupina *št*.

Resimirajmo negativni rezultat:

1. O panonski domovini staroslovenščine ne more biti govora, ker se je stsloven. književnost osnovala in gojila prva leta na moravskih tleh.
2. Stslovenščina je bila v Moravski tuj jezik; dokaz: ker najdemo sporadično *c* (*z*), *roz*, *vy*, tako imenovane moravizme, v najstarejših spomenikih in v praških, nekoliko tudi v kijejskih odlomkih.
3. Stslovenščina ni bila jezik panonskih Slovencev; dokaz slovenske tujke v madj. s *č* in ob jednem z *en* (*ę*) in sloven. imena v listinah.
4. Panonskega narečja v Miklos. smislu ni nikoli bilo, nego panonsko narečje je bilo slovensko (v današnjem smislu), iz katerega se je razvilo sedanje (slovensko) ogrsko narečje; dokaz sloven. imena v latin. listinah. (O tem še pozneje.)

(Konec prihodnjič.)

L I S T E K.

Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja. Proti oceni gospoda —k, o »Doneskih« v zadnji naši številki nam je poslal njih pisatelj, g. prof. dr. Fr. Kos, odgovor z željo, naj se objavi v našem listu, opirajoč se na isto načelo, na katero smo se sklicevali zadnjič tudi mi: »Audiatur et altera pars«. Tej upravičeni želji ustrezemo tem raje, ker nam je jedino le do resnice in istine in do stvari same in nas je trdna volja, strogo ogibati se v svojih književnih naznanilih in ocenah osebne mržnje in zbadljivosti proti komurkoli. Amicus Plato, sed magis amica veritas. Gospoda prof. dr. Kosa odgovor slove od besede do besede tako-le:

»Na strani 185. letošnjega »Ljublj. Zvona« mi neki —k., kritikujoč mojo pred kratkim časom izdano knjigo, predbaciva več pomanjkljivosti in napak. Dovolite, g. urednik, da tej oceni na kratko odgovorim ter svoje trditve zagovarjam. Audiatur et altera pars! Velja naj ta izrek tudi za-me.

Na prvo opazko, kako se znam prilagoditi politiški struji, odgovorim gospodu —k., kadar se mi predstavi s polnim imenom.

Da bi se bilo pri tiskanju lahko prihranilo 30 strani, za to nisem jaz odgovoren.

Da sem vvrstil med regeste več takih, ki nimajo z Loko nič opraviti, omenil sem sam v predgovoru (str. V.) in tudi povedal, zakaj sem to storil.

Kritik —k, mi očita, da se v treh registih ponavlja »Sigmund von der Durr, kranjski vicedom«. — To sem storil, ker sem hotel pokazati, da so njegovo ime edenkrat pisali »von der Durr«, drugikrat »van der Düre«, tretjokrat pa »vonu der Düre«. — Isto velja o krajevnem imenu Rotenpuchl (ozirom »Rottnpüchel in Roteapuechl). — Ravno tako vidimo tudi, kako se je na različne načine pisalo ime Lenarta pl. Sigeslorfa. Dalje se učimo iz raznih citatov, da je bil rečeni Lenart najprej samo žitničar loškega gospostva, pozneje je dobil oskrbnišvo, nekaj let potem je postal tudi knezofreisinški svetovalec. Iz teh ponavljatev se do dobrega prepričamo, da je bil takrat časih oskrbnik loškega gospostva tudi ob jednem žitničar, kar se v naslednjih stoletjih ni več zgodilo.

Gospod —k. pravi, da se Oberstein ni nikdar imenoval Karnek. — Valvasor piše (Ehre des H. Krain, III. zv., knjiga XI., str. 427.): »Das Schloss und Herrschafft Oberstein, Crainerisch Karnek . . .«. Tedaj že Valvasor trdi, da se je Obersteinu reklo slovenski Karnek. Ni mi pa znano, da bi bil Valvasor na katerem mestu preklical to trditve.

»Kraljevski svetovalec ni cesarski svetovalec«. — Zato pa tudi kralj Ferdinand, dokler ni postal cesar, ni mogel imenovati kakega moža za cesarskega svetovalca. G. strokovnjaku —k. mora biti znano, da leta 1550. Ferdinand še ni bil cesar, in od njega imenovani svetovalci tudi niso mogli biti cesarski svetovalci.

»Zue Egkh« se na dotičnem mestu lahko sloveni z besedo »Brdo«. Rodovina »Egkh«, katere član je bil tudi baron Ivan Josip, je postavila blizu Kranja grad, katerega so zvali ustanovitelji po svojem imenu, Slovenci pa Brdo. Ako smemo reči na mesto Herbart grof Auersperg tudi Herbart grof Turjaški ali pa »s Turjaka«, ni menda napačno, ako pravimo tudi Ivan Josip baron »z Brda«, ker je bil grad Brdo njegova lastnina.

Da se gospod —k prepriča, da je treba pisati Ížgorje (iz Ížgorja, Ížgorci, iz-gorski), ne pa Izgorje, potrudi naj se v žirovske hribo. Ako mu je pa tja predaleč, napoti naj se v pisarnico »Matice slovenske«, kjer mu lahko pokaže tajnik Lah precej dobri spis g. Jakoba župnika Ferjančiča, v Zavracu, o imenih vasij završke fare.

Jako se moti g. —k., ko trdi, da pri imenu »Jakob Schreiber« poslednja beseda ni lastno ime, nego appellativum in pomenja pisarja. — Pred seboj imam kakih petdeset aktov, iz katerih je razvidno, da je bil od junija leta 1595. pa do maja leta 1600. oskrbnik loškega gospostva ravno Jakob Schreiber. Ta mož ni bil kak pisar, temuč imenitna oseba. Takratni deželni glavar kranjski ga je zval v svojih pismih ljubega prijatelja; jednako tudi takratni kranjski deželni vicedom. Sodnik loškega mesta, ki je bil tudi nekoliko več, kakor kak pisar, imenoval ga je svojega posebno milostlivega gospoda. Ako mu je pisal, napravil mu je navadno naslednji naslov: »Dem Edlen Vesten Herrn Jacoben Schreiber Phlegern der Staat vund Herrschafft Lragkh etc. meinem sonders gn. (gnädigen) vud gn. Herrn etc.« — Omenim naj, da je imel Jakob Schreiber svojega protipisarja, namreč Matijo Treiberja. Iz aktov, katere imam pred seboj, spozna se po pisavi prav lahko, kaj je podpisal ali pa notiral Jakob Schreiber, kaj pa je moral spisati njegov protipisar. Ta Jakob Schreiber je po svoji smrti zapustil svoje premoženje svojim dedičem, kateri se v raznih listinah ne imenujejo Jakobovi, temuč Schreiberjevi dediči.

Manji regesti se zde gospodu —k. preobširni in bi se bili lahko skrčili. Jaz mislim, da ima vsakdo lahko svoje nazore. Brez namena se to ni zgodilo.

Nekatere besede, kakor četrtglavar, četveroskrbnik i. t. d. se tudi meni ne zde posebno primerne. Ker so pa take besede rabili že drugi pred menoj, zato sem jih tudi jaz sprejel, a le za tako dolgo časa, dokler ne dobimo boljših.

Ako nisem dokazal s temi noticami gospodu —k., da so se mi po krivici očitale nekatere napake, pripravljen sem. navesti mu še celo vrsto drugih razlogov.

F. Kos.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaje Anton Kosi, učitelj v Središči. IV. zvezek. V Ljubljani 1895. Samozaložba. Natisnila Katoliška Tiskarna. Cena 15 kr. Str. 47. Vsebina tega zvezka je prav tako mnogovrstna, kakor prejšnjih: pripovedni del, poučne črtice, pregovori, izreki in pametnice. Pravljice v pripovednem delu, dasi ne povsem izvirne — čitali smo jih deloma, vsaj v podobni obliki, že drugod — dojdejo dobro ne samo mladini, kateri so zlasti namenjeni, ampak po svojem primernem obsegu in lepi obliki tudi učiteljem, ki so prečesto v zadregi za pripravno snov šolskim zadačam. Čitanja vredna je tudi »beseda« g. izdajatelja na platnicah. Malce nasmehniti pa smo se morali napovedi v »listnici«, da bodo posamezni snopiči »Zabavne knjižnice« izhajali v prihodnje »v vezani obliki«, ko smo takoj v prihodnjem odstavku zvedeli, da tista »vezana oblika« pomenjaj »vezane komade«, ki »se bodo pa pošiljali samo p. n. naročnikom, ki se zanje posebej oglase.«

Slovanske knjižnice 36. snopič (str. 128) nam je prinesel: »V Gradu in pod gradom. Pripovedka. Češki spisala Božena Nemčeva. Poslovenil Petrovič.« — Prav veseli nas, da moremo to pot »Slov. knjižnico« pohvaliti, bodisi kar se vsebine, bodisi kar se jezika tiče. Božena Nemčeva je Slovincem itak dobra znanca po svoji »Babici«, ki se nam je v izvrstnem Levstik-Cegnarjevem prevodu toli omilila, da jo smatramo za pristno svojino. Pripovedka »V gradu in pod gradom« sicer nikakor ne dosega »Babice«, vendar nam prikazuje tudi ona mnogo vrlin in lepot, in prav s slastjo smo jo čitali od konca do kraja. Ljudomila moralnost, združena z zdravim realizmom, se nam vidi glavna nje prednost, in prav zategadelj jo z lahkim srcem toplo priporočamo tudi mladini, zlasti ko je prevodilčev jezik še dovolj čeden in domač. Ta hvala nam gre tem bolj iz srca, ker je ne bi bili mogli izreči o prejšnjih (33.—35.) snopičih, katere smo sicer naznanili, pa nič ocenili. Prikrita naša graja o prejšnjih sno-

pičih pa seveda ne zadeva toliko uredništva, ampak prestavljalce. Uredništvu se pač godi kakor v dunajski orožarnici Krpanu, ki je vzkliknil: „V čem bom pa izbiral? To je sama igrača.“ Ko bi imeli kaj prostora odveč in bi to kaj pomagalo, ponatisnili bi na tem mestu „levite“, ki smo jih čitali nekje drugod našim prelagajem, zlasti onim, ki prelagajo iz slovanskih jezikov. Toda za to pot se moramo zadovoljiti s tem, da jim zabičimo ob kratkem tale navodila: 1. Prelagajte samo taka dela, o katerih je dognana sodba, da so izvrstna. 2. Prelagajte taka svetovno slavna dela samo tedaj, ako ustrezajo našim domačim razmeram, ali pa jim dajte primerno, domače lice. 3. Podajajte nam taka dela v pristni, domači, a ne v srbski, češki, ruski itd. slovenščini.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Letnika V. t. sešitek ima nastopno vsebino: F. Kavčič: Slovenska imena koroških plemičev do l. 1500; M. S.: Podružnica sv. Petra na Vrhu; J. Barle: Veleosovski župnik J. Rahnè; A. Koblar: Kranjske cerkvene dragocenosti; S. Robič: Kranjski lišaji. Med malimi zapiski nas zanimajo „Stavnice“ in „Nemiri v Smledniku l. 1848.“

Slovensko planinsko društvo lepo uspeva. Ono nam zlasti živo priča, da Slovenci napredujemo povsod ter si osvajamo tudi take proge novodobne prosvete, kjer smo vse do najnovejšega časa kar molče prepuščali prostor popolnoma ali pa večinoma premogočni nemščini. To se je dogajalo zlasti pri raznovrstnih športih. No, hvala Bogu, sedaj imamo že tudi slovenske kolesarje, slovenske hribolazce i. t. d. Zato smo tudi „Planinski Vestnik“, novoustanovljeno glasilo „Slov. pl. društva“, prav veselo pozdravili, ne da bi nejevoljno vzkliknili: „Že zopet nov list!“, ker smo prepričani, da je pri njega ustanovitvi odločila čutna potreba, in da torej ta ni nepotrebno cepljenje pisateljskih sil, ampak blagodejno delodelje in ugodna razbremenitev zlasti leposlovnih listov. — Druga „Vestnikova“ številka nam je prinesla razen nadaljevanja o „Obleki in opravi turistovi“ in drugega drobiža tudi M. Kosa potopis „Iz Stahovice na Komja.“ Poleg zanimive vsebine nam je pohvaliti zlasti „Vestnikov“ lepi, pravilni in domači jezik.

Kaj živahno je tudi društveno gibanje, in ker še ni nastopila „planinska“ sezona, prirejali so „planinci“ vsaj društvene večere, tako šele pred kratkim časom hitro zaporedoma dva. Dne 13. t. m. je predaval prof. Orožen o Rogački gori in o krasnem razgledu s te tako nizke gore. Njen hrbet je troglaven, pot tja gori zelo zložna, čeravno se gora strma vidi. Na obronku „Pečovje“ stoji cerkva sv. Donata. Blizu tam je otlina, kjer so častili solnčnega boga Mitro (napis je v Celju). Našli so se tam rimski novci, u. pr. ces. Gracijana. Na gori je optični telegraf, in o sv. Ivanu se zažigajo kresovi na njej. — Dne 18. t. m. je predaval prof. Borštner o Velikem Obirju ali Ojstrcu, ki je zlasti v botanskem obziru zelo zanimiv. V Kamnu na podnožju Obirjevem se je našla gotiška krsta zveličane Hildegarde, ki je sedaj na Dunaju. Na podnožju je tudi vas Obrje ali Obvirsko (Obvirje), odtodi nemški „Ebriach“. Pod vrhom so kopali svinec, tam je tudi okapnica in meteorološko opazovališče, nekdanja rudarska hiša. Z vrha je krasen razgled posebno na solčavske planine. Ob solnčnem vzhodu se vidi takšna zarja, kakor pri Sv. Marjeti na Golem (nad Igom). Na vrhu je sedaj nova postaja z anemometrom.

Vrhu vsega tega je izdalo marljivo, čilo društvo še „Poročilo o II. društvenem letu 1894“. V Ljubljani 1895. Tiskala „Národna Tiskarna“. Str. 41. To poročilo obsega poleg društvenih vestij še naslednja dva spisa: Kocbekov: „Dr. Johannes Frischauf“ (s podobo), in Orožnov: „Prvi hribolazci na Triglav v dobi 1778 do 1837“. Ta velezanimivi spis, ki je najpreje izšel v našem listu (gl. letošnjo 1 št.) in se bode

nadaljeval, bi zaslužil, da ga več slovenskih razumnikov čita, nego ima planinsko društvo članov. Nazadnje sledita „Ziznamek potov Slov. plan. društva“ in „Imenik članov Slov. plan. društva“. Vseh članov, šteje društvo 279, med temi 2 častna in 7 ustanoviteljev. Podružnice ima planinsko društvo do sedaj v Savinski dolini, Kamniku in Radovljici.

Rezijanski katekizem. Prejeli smo od g. Loschija, ki je prevel na laščino tudi že Sketovo slovnico, tole knjižico: Dott. G. Baudouin de Courtenay, già professore nelle università di Kasan e di Dorpat: Il catechismo resiano. Con una prefazione del Dott. Giuseppe Loschi. Udine Tipografia del patronato 1894. Str. 113 mal. 8°. Cena za izvod 1 lira in 50 centezimov. — Dasi ta nova izdaja ni nič drugega nego transkripcija Baudouinove, kar nam sicer kaže tudi že naslovni list, in dasi tudi uvod ne podaje nič novega, ampak je sestavljen zgolj na podlagi Baudouinovih razprav, vendar toplo priporočamo lično tiskano in opremljeno delce zlasti laščini večšim Slovincem, ki se hote seznaniti z jezikom pozabljenih naših bratov Rezijancev; in to storimo tem rajše, ker vemo, da so Baudouinova dela le malokomu pristopna. Predgovor sega do 42., katekizem sam do 82. str., odtod do konca pa majhen slovarček.

Slavische Anthologie. In deutschen Uebersetzungen. Mit Einleitung von Gregor Krek. S tem se za to pot kar na kratko opozarjajo čitatelji na znamenito knjigo, ki je izšla v znani Cottajevi »Bibliothek der Weltliteratur«, katere vsaki zvezek, trdno in lično v platno vezan, velja samo i nemško marko. Obširnejši razgovor, kakeršnega je tako delo vredno, pričebimo prihodujič.

»Oesterreichisch - Ungarische Revue« (Herausgegeben und redigirt von A. Mayer-Wyde Wien.) je prinesla v letošnji 3. št. v oddelku: »Geistiges Leben in Oesterreich und Ungarn« na polčetrni str. ta-le s pisateljsko šifro P. v. R. podpisani sestavek: »Dr. Jos. Vošnjaks Gesammelte dramatische und erzählende Schriften.« Gospodu P. v. R-u smo prav hvaležni, ako namerja seznanjati nemški svet z našim duševnim napredkom. Vender bi želeli, da bi to storil v bolj splošnih, sicer ne tako podrobnih, zato pa bolj obsežnih pregledih, kateri bi podajali kolikor toliko verno sliko o našem prosvetnem položaju. S podrobnim razpravljanjem pojedinih pisateljev in njih del bode i nam i Nemcem, ki se za nas zanimajo, malo ustreženo. Tudi nam ne ugaja dolgovezni, na tisto preklicano uradno nemščino spominjajoči slog in poveljiljivi, semtertja nekoliko bombastiški ton.

»Die Zeit«, na Dunaju izhajajoči tednik, ki se odlikuje po svojih treznih, preišljenih sestavkih, je prinesla v 21. in 22. letošnji številki članek: »Die Slovenen. Von einem Slovenen«, ki se ne bavi z našimi političnimi, prosvetnimi in gmotnimi razmerami tako razborito, s tako vzvišenega stališča in vender zopet tako stvarno, da si ne moremo kaj, da ne bi svojih rojakov še posebej naj opozorili. »Slov. Narod« je pravo ukrenil, da ga je podal svojim čitateljem v slovenskem prevodu. Po naših mislih bi čital ta članek s pridom tudi bodoči spisovatelj naše pragmatičke slovstvene povestnice, ker bi ondi našel nekoliko izvrstnih vodilnih idej in takih novih nazorov, katerim se bode nehote uklonil vzpričo njih zdrave logike.

Šesto letno poročilo podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju. Poročilo se završuje s tem-le pozivom: »Po takem smemo upati, da nam ostanejo zvesti stari podporniki, ali obračamo se tudi do drugih prijateljev slovenske mladine in narodnega napredka s prošnjo, naj blagovolijo pospeševati društveni namen. Posebno pa pozivljemo v svoje kolo bivše dunajske dijake, ki sami najbolj vedo, kako se studira v daljnem velikem mestu, kjer postaje vse vedno dražje, nekdanjih zaslužkov

za dijaka pa je vedno manj. Povsod na svetu je običaj, da skupna alma mater veže svoje sinove tudi v poznejših letih. Porabljaajo »Slovenijino« spomenico o njeni petindvajsetletnici, pošiljamo torej svoje letošnje poročilo bivšim »Slovenijanom« z upanjem, da pristopijo sami med podpornike, in da bodo širili zanimanje za naše prepotrebno društvo v svojih krogih. Darovi naj se pošiljajo prvemu društvenemu blagajniku, vč. gospodu dr. Frančišku Sedeju, c. in kr. dvornemu kapelanu in ravnatelju v Avgustineju na Dunaju, I., Augustinergasse 7.

Drugi koncert »Glasbene Matice«. Dne 18. aprila t. l. poteče četrto leto, odkar je nastopila »Glasbena Matica« prvič v javnosti z lastnim zborom, ki se je zbral pod njenimi krili in pod vodstvom rajnega dr. Frana Grossa. Zbor je vzbudil takoj s prvim nastopom občno in trajno pozornost po svoji odličnosti, i kar se tiče mogočnosti in moške lepote glasov, i kar se tiče točnosti in resnosti v izvajanju.

Če pregledamo danes po štirih letih dosedanje delovanje rečenega zbora, ki je sedaj impozantno pomnožen z ženskim zborom, moramo pripoznati, da si je s tem razširila »Glasbena Matica« izdatno svoj delokrog, ki je bil dotlej omejen na izdavanje slovenskih skladb in na vzdrževanje šole na društvene stroške, in da se je povzdignila do višine koncertnega zavoda »par excellence«.

Kot koncertni zavod je zadobila »Glasbena Matica« ugled kot boriteljica za prosveto slovenskega naroda; narod ji je za to hvaležnost dolžan, ker ga kliče občno kulturno gibanje na tekmovanje z bratovskimi, a tudi z drugimi narodi tudi na glasbenem polju.

Zadnji, to je drugi redni koncert letošnje sezone, ki ga je priredila »Glasbena Matica« v ponedeljek, dne 11. marcija t. l. v redutni dvorani v Ljubljani, je posebno znamenit za zgodovino glasbenega, hkrati tudi duševnega delovanja med Slovenci, to pa, ker se je glasila pri tem koncertu raz slovenski koncertni oder prvič orkestralna simfonija.

Minili so časi, ko smo se veselili tako zvanih »besed« in se zadovoljili z njih malenkostnimi vzporedi. Večji ali manjši zbori, previdno izbrani, kar zadeva tehnične težkoče, mični četverspevi, tu in tam solopetje, časih tudi kaka kompozicija za to in ono glasbilo, so se menjavali, da so nas nekako homeopatično seznanjali z vrlinami posameznih skladateljev. Vse priznanje tem »besedam«; kajti ni smeti prezreti, da so nas one izobrazevale in pripravljale polagoma k intenzivnejšemu zanimanju za glasbo, katero rodi zahtevo po koncertih višje in najvišje stopnje. Nasprotno pa tudi ne smemo prezreti, da je skok k velikim koncertom »Glasbene Matice« od bivših »besed«, ki smo jih imeli ravnokar v mislih, velik, in da smo s tem skokom preskočili mnogo, mnogo vmes se nahajajočih razredov glasbene vzgoje. Da je zvršilo slovensko občinstvo ta skok uspešno, in da je našla »Glasbena Matica« za svoje velike produkcije, kakor n. pr. za Dvořakov »Stabat mater«, Haydnovo »Svarjenje« ali pa za Gallusa posvečeni koncert ne le navdušen zbor v potrebno velikem številu in s požrtvovalno vztrajnostjo, ampak tudi pazno zanimajoče se in hvaležno občinstvo, vse to kaže, da se je ugodilo s preustrojitvijo »Glasbene Matice« v koncertni zavod nujni potrebi slovenskega naroda, in da je le-tega duševni napredek že dolgo hrepenel po izdatnejši muzikalni hrani, nego se mu je ponujala do zadnjega časa.

Z uvedbo orkestralne simfonije smo se osvobodili povsem vsakega malenkostnega duha, ki bi nam hotel braniti višji vzlet. V tem je pa zgodovinski pomen, katerega smo že zgoraj pripisovali zadujemu Matičinemu koncertu

Vršil se je rečeni koncert v razprodani dvorani. Na podlagi nalašč izdanega navodila za razumevanje glavnih motivov in priloge, obsegajoče motive v notah, je zasladovalo občinstvo s slastjo glasbeni kras dr. Antona Dvořaka simfonije za veliki orkester v D-dura op. 60. Prav po sreči je bilo izbrano to velikansko

delo instrumentalista, čegar ime je prestopilo že davno ožje meje domovine skladateljve in tudi meje kulturnih držav starega sveta, instrumentalista, kateri slavi v zadnjem času posebno v Ameriki, novem 'svojem bivališču, prave triumfe. Omenjeno vodilo za razumevanje motivov karakterizuje jako prikladno pojedinost stavke simfonije.

Prvi stavek »allegro non tanto« pripominja nam čarobni kras gozdne veličastnosti. Ta nazor nam opravičuje intenzivna uporaba lesnih trobil za glavno temo, značilno spremljanje in izvajanje motivov po gozdnih rogovih, prvi klicni motiv z odgovarjajočim odmevom in idilska piščal s svojo pastirsko melodijo.

Drugi stavek »adagio« s čuta polno liriko speva o krasu gozdne tišine. Blaženost nam širi srce in vzbuja tiho radost.

Tretji stavek »scherzo« nas zvabi v vrtinec bujnega življenja med rajajoči narod (češki ples »Furiant«), da nam srce vzkipi k enakemu veselju, da se tudi mi oživimo z veseljaki okoli nas; oblada nas razkošna radost.

V četrtem stavku »allegro con spirito« uživamo veličastvo in mogočnost absolutne umetne glasbe. Organski zvršuje le-ta zadnji stavek celokupnost s prvim stavkom, s katerim je soroden v temah. Stopnjevani so tu motivi v velikansko celoto. Razpeljava tega stavka je absolutno tematna, organski jednotna, blesteča in genialna. Igraje se uporabljajo v sijajnih oblikah najtežja kontrapunktna sredstva.

Simfonija ta je umotvor; organska in tematna jednota ji daje značilo klasičnosti; kajti le ono delo je klasično, ki je vseskozi edinstveno.

Motivi poetične invencije in čudovite milobe navzlic svoji izviranosti ne zatajujejo sorodnosti s češko narodno pesnijo; na nje podlagi so vzrasli kakor cvetke iz plodovitih tal in ravno s tem dajejo celemu delu oni slovanski značaj, ki čini Dvořákovovo glasbo originalno, s tem pa prikupljivo vsem narodom. Da zna Dvořák v vsaki fazi duhovitega simfonijskega razvoja, v zoževanju, v razširjanju, v spletnanju in stopnjevanju, v ritmizovanju, frazovanju ter vračanju vedno ohraniti jasnost in ves čar nežnosti, to sveleči o njega inženjerski, in to ga stavi med skladatelje, katerim je usojeno, da jih prežive dela do najpoznejše bodočnosti.

Sledila sta tej monumentalni simfoniji dva ženska zbora, *dra. Ivana Brahmsa* »Glasovi s strun polno done« in pa »Vrtnar« s spremljevanjem dveh rogov in harpe. Združenje le-teh sonornih glasbil z nežnim ženskim glasom je kaj nenavadno. Nenavadna je tudi melodija. Posebno melodija prvega zbora v miksoličniem tonovem načinu je zanimiva in jo je smatrati kot duhovito označevanje »razdrtega življenja« in »potrtega srca«, o kojem govori uglasbena beseda. Iz obeh milobnih skladb veje melanholija ali vsaj sentimentalnost, kakeršna se rodi v mladi sanjajoči glavici v tihih pozni noči.

Plodoviti češki skladatelj *Karol Bendl* nas je razveselil tudi v tem, kakor že v mnogih prejšnjih koncertih, z jednim svojih mnogih zborov, namreč s »Tamborjem«. Kakor v vseh doslej proizvedenih, podaje nam tudi v zadnjem moškem zboru značilna faktura Bendlove muze v krepkih, a tudi v liriških odstavkih obilo spretno in melodijozno obdelanega blaga, kateremu treba priznati veliko muzikalno vrednost.

Domače skladatelje je zastopal to pot *Stanko Pirnat*, za širšo javnost nov talent. Upajmo, da bode ta talent tudi toli plodovit, kolikor je nadobuden. V Pirnatovem mešanem vokalnem zboru »Žalost« nas je posebno to razveselilo, da je zložen v pristnem narodnem duhu. Milina narodne pesni klije ljubko iz Pirnatovih strun, prijazno nas pozdravljajoča. S svojo priprostostjo si je pridobil ta najnovejši pojav med domačimi skladbami hipoma naše simpatije, in radosten sprejem mu je zagotovljen povsodi, kjerkoli se bode glasil. Invencija je plemenita, kolorit vselej prikladen besedi. Globoko vpliva na poslušalca stopnjevanje prvotnega motiva pri zadnji kitici, izražujoči žalost po izgub-

Jeni sreči, do tragične višine. Priserčna je bila ovacija, katero je naklonilo občinstvo navzočnemu skladatelju.

Impozantno se je končal koncert z zborom »Aleluja« iz *Händlovega* oratorija »Mesija«, spremljevanim z orkestrom. Več kot poldrugo stoletje že vzbuja ta večno mlada skladba občudovanje širnega sveta. Mogočna ritmika, trdno in krepko napredujoči basi dajejo Händlovim skladbam značaj neustrašene odpornosti in resne močatosti. Händlov glas je kakor kladivo, ki drobi skale.

Sedaj še nekaj o proizvajanju. Le-to je svedočilo znova o izbornosti neutrudnega vodje, gospoda *Mateja Hubada* in njega idealni smeri. Njegova navdušena energija je žela nove uspehe in utrdila mu vnovič veliko spoštovanje, katero si je priboril mladi naš umetnik po resnosti in značajnosti svojega mišljenja.

Vojaska godba je zvršila simfonijo pod gosp. Hubada vodstvom efektno in v vseh delih s točnostjo in nepričakovano razumnostjo.

Jednako se je proslavil zbor. Obče priznane vrline dičnega tega oddelka »Glasbene Matice« so tekmovala uspešno s sijajem, s katerim je očarala simfonija ves koncert.

Naj nam ostane »Glasbena Matica« na taki zdravi podlagi, na kakeršni stoji sedaj. Geslo ji bodi: le vedno više, više, in izpolnila bode plemeniti poklic, da vzgajaj narodu srce in ponos.

—oe—

Ivan pl. Zajc, znameniti hrvaški skladatelj, je slavil pred malo dnevi svoj 60. rojstni dan in petindvajsetletnico svojega delovanja v Zagrebu kot ravnatelj opere in skladatelj. Njegovo delovanje v tej dobi je za hrvaško umetno glasbo velikega pomena; kajti plodovit njegov genij je tačas ustvaril vsakovrstne miloglasne skladbe, ki so toliko uspešneje vplivale na hrvaško narodno življenje, kolikor bolj in bolj je skladatelj — sam hrvaški Primorec (Rečan) — porabljal resnično narodne motive. Zajčeva ljubka opera »Mesečnica« kakor tudi njegova živa opereta »Mornarji na krov« sta tudi ljubljanskemu gledališču že mnogo let privlačni sili. Do večjih Zajčevih oper se naše gledališče še ni popelo; toda kateremu slovenskemu pevcu, da, kateremu izobraznemu Slovencu sploh, navzlic temu niso znane veličastne njegove skladbe: »Bože živi, blagoslovi«, »Večer na Savi«, »Glasna jasna«, »Črnogorac Črnogorki«, »Nočni stražari«, ali najveličastnejše opere »Nikola Šubić Zrinjski« vsaj imposantni konec »U boj!«?

Te in jednake skladbe Zajčeve ne odmevajo samo pri javnih nastopih naših pevskih društev, temveč tudi v zasebni veseli družbi v mestu in na deželi.

Rojaki so skladatelju hvaležni in slavili so ga prve dni m. m. na dostojen način. »Narodno zemaljsko kazališče« v Zagrebu, za katerega muzikalne proizvedbe ima Zajc največjih zaslug, priredilo mu je 2. in 3. dan m. m. »svečani predstavi«.

Bila nam je ugodna prilika, biti pri teh predstavah, in reči nam je, da sta bili krasni, kakor je v Zagrebu ob enakih prilikah navada, in točni, kakor je možno samo pod sedanjo vzorno intendantco. Za primernim proslavom pesnika A. Harambašića, ki ga je govorila mojsterski znana tragedinja Strozzi, sledili so sami Zajčevi proizvodi za glasbila, za pevske zборе in za soliste. Najtočnejši so bili prizori iz opere »Nikola Šubić Zrinjski«; pevcu in uprizorniki so se kosali, da bode predstava na isti višini, kakor umotvor sam. Med pevskimi društvji je manjkalo najstarejšega »Kola«, ne da bi le-to manj častilo slavljena, kakor druga društva, temveč, kolikor je razvideti, je temu vzrok vodstvo — torej osobne stvari — in morda nekoliko tudi politične diference teh društev. To bi se vsaj ob enakih prilikah ne smelo kazati; in res se je tako početje kazovalo nekako samo ob sebi: zbori se niso popeli do dovršenosti, zlasti ne zbor »Črnogorac Črnogorki«.

Sicer pa imamo enakih neprilik tudi med slovenskimi pevsкими društvi; upajmo da skoro izginejo pri obeh narodih!

Prepričani smo, da je šlavljeneц to malenkost čisto prezrl, in da se je uveril, kako njega, ki ga je počastil sedaj celo sam kralj z vit. križcem Fran-Josipovega reda, slavi ves narod hrvaški, in temu slavljenu se pridružujejo i Slovenci z iskrenim vzklikom: na mnoga leta!

— t —

Južnoslovanski časopisi in knjige. Uredništvo je prejelo razen nekaterih številk že objavljenih časopisov še te-le:

Lalin raboš. Narodni list za šalu i satiru God. I. br. 1. Novi Sad. — Izhaja vsaki četrtek na jedni poli 4° in stane na leto 5 gld. — Lastnik in izdavalec »Družina Lalinog Raboša«. Odgovorni urednik Miloš Tokalić-Solja.

»Mrtvoj majci«. Posvetio Rikard Katalinić-Jeretov. — Te knjižice, katero smo ocenili v letošnji 1. številki »Lj. Z.«, je izšlo drugo izdanje v Zagrebu. 1895. v lastni zalogi. Popir in tisek sta jednako lepa, kakor v prvem izdanju.

5. in 6. številka »Napredka« prinaša te-le zanimive članke: „Uzgojna vrijednost basne“. Piše Lj. Dvorniković in „O uzgojnom djelovanju istočnih naroda u prosvjeti“. Po talijanskom priredio Romano Prestini.

V književnem oddelu najdnajste knjige bolgarskega časopisa „Sbornik z za narodni umotvorenija, nauka i knjižina“, ki izhaja v Sofiji (Sredcu), objavil je naš učeni rojak, g. dr. V. Oblak, obširno kritiko te-le knjige: „Historická mluvnice jazyka českého. Napsal Jan Gebauer. Del I. Hláskosloví. V Pražě a ve Vidni. 1894. Vel 8°. 702 str.“

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu je izdala imenik knjig, katerim je znižala dosedanjo ceno tako, da si jih lahko nabavijo ne samo knjižnice, nego tudi zasebniki. Pojediniim knjigam se je znižala cena na polovico ali pa še pod polovico dosedanje knjižarske cene. Kdor kupi celo serijo-pojedinih vrst akademijskih knjig, dobi povrh še popusta 10°%, kdor pa kupi vse knjige, kar jih je dosedaj izdala akademija, dobi od polovične cene celo 20°% popusta. Tako stanejo torej vse knjige, katere je akademija dosedaj izdala, namesto 515 gld. in 45 kr. samo 199 gld.

Rečnik hrv. ali srbskega jezika (dosedaj 14 zvezkov) se bode prodajal s tem postopom samo onim, ki kupijo vse knjige, kar jih je izdala akademija, ali pa katere so izšle na njene troške ali z njeno podporo. — Za to ceno se bodo knjige prodajale do 31. grudnia 1895. leta. — V bodoče se lahko vsakdo za 10 gld naroči na knjige, katere bode akademija izdala v jednem letu. Za leto 1895. namerja izdati akademija najmanj 10 knjig. — Naročila sprejema uprava jugosl. akademije znanosti in umetnosti ali pa „akademijiska knjižara dioničke tiskare“ v Zagrebu. — Pozivamo vse p. n. korporacije in zasebnike, ki se zanimajo za jugoslovansko znanstveno književnost, da se okoristijo s to ugodno prilikom ter si nabavijo vse ali pojedine knjige, izdane po akademiji. — Znanstvena vrednost teh publikacij je v vsem znanstvenem svetu priznana. Nekatero knjige pa imajo tudi za širše kroge zanimivo vsebino, n. pr. izdanja „Starih piscev hrvatskih“ (20 knjig); „Figure u našem narodnem pesništvu“, napisal L. Zima; dra. Šuleka „Jugoslavenski imenik bilja“; Drobničev „Besednjak“. — Razven „Rada“ (120 knjig) je izdala akademija še 26 knjig „Starin“, 26 knjig spomenikov južnoslovenske zgodovine, 5 knjig zgodovinsko-pravnih spomenikov, 20 knjig starih piscev hrvatskih, 24 različnih del (33 zvezkov); 12 del pa je prešlo v svojino akademiji ali pa je izšlo na njene troške. —

R. P.

Češka književnost. Radosten je razvitek češke književnosti; veselje je gledati, kako se razcvita v neštevilnih bojah čutenje in mišljenje z travega, mladeniškega naroda,

Pač se ponaša češki narod s prastaro prosveto, in diči ga sijaj vekovite historijske slave; a v književnosti in v umetnosti kaže še mladeniški ogenj in kipečo moč; ni še dospel do one stopnje, s katere ni več dalje koraka k višjemu. Delovanje na celi obširni črti in napredek mu je geslo, o katerem nam svedoči produktivna književnost bratovskega naroda. Vidi se na vsakem njenem pojavu, da se solnči v naklonjenosti širnega naroda, da je ne ožijo tesnoprni predsodki, marveč da se sme razvijati prosto in veselo, da se sme pojavljati pesniško navdušenje, kakor mu veli srce. Posledica tega je oni globoki čut, ki nam veje tako ljubo iz čeških spisov, da se nam pri njih čitanju vtope misli časih v sladke sanje, a brzo se nam zopet ojačijo k žilavosti in odvažnosti.

V nadebnjini tej beletristiki slavi letos 25letnico vzorni mesečnik „Os v čta“ (prosveta), sicer ne baš najstariši časopis; kajti ilustrovani tednik „Svętozor“ šteje letos že 29 leto. Več kot 120 čeških pisateljev in pisateljic pozdravlja na pragu 25. letnika imenovani mesečnik prisrčno, kakor to zasluži revija, ki je ostala prvotnemu svojemu programu zvesta, da podaje narodu podobo o tem, kar je duševnega delovanja na svetovnem obzorju, in da druži okolo sebe učenjake in pesnike, kritike, publiciste in potovalce, da pa vabi k sebi tudi nove talente k združenemu in vsestranskemu sodelovanju. Spisi najnovejših zvezkov, kakor slavnega zgodovinarja *Vaclava Vladivoja Tomka* „Izvolitev Ferdinanda I za kralja češkega“, *Jaromira Hrubega* ocena „Carja Mirotvoritelja“ (Aleksandra III.), *Renáta Tyršové* donesek k zgodovini francoške arheologije: „Boj za pravico narodne umetnosti“, ki nam slika posnemanja vrednega junaka v boju za narodno umetnost, zanimivega Francoza *Viollet-le-Duca*, nadalje temeljita in oduševljena razprava *Eliške Krasnohorské* „O češkem pesništvu v zadnjih dveh desetletjih“, *Jos. J. Toužimského* politiška razprava o „Ogrih za vlade Weckerlove“, oziroma o pomenu Weckerlovih cerkveno-politiških prenosov, posebno z ozirom na ogerske Slovane — vse to nam podaje verno sliko tega jubilaranta med mesečniki. Zanimiv je za nas v „Osvete“ 1. zvezku objavljeni „essay“ isterskega poslanca *Vekoslava Spiniča* „O bojevanju primorskih Slovanov“ za narodni obstanek in politiške svoje pravice. Tu nam podaje pisatelj jasne nazore o stanju Slovencev in Hrvatov v statističnem, zgodovinskem in duševnem oziru. Razu navedenega gradiva nahajamo v „Osvęti“ obilico drugih beletristiških in pesniških proizvodov, katerih nam ni moči že danes vseh omeniti. Navedimo le še *F. A. Šuberta* „Pregled organizacije narodopisne razstave češkoslovske“, ki bode letos otvorila v Pragi svoje gostoljubne prostore. — oer —

Znameniti grobovi. † *Ljubomir P. Nenadović*, sin protopresviterja Matije in Jovanke, se je rodil 14. sept. 1826. l. v Brankovini v Srbiji. Šolal se je v rodnem mestu, v Valjevu, Belem gradu, Pragi, Berlinu, Hajdelbergu, Ženevi in Parizu. Leta 1848. je postal gimnazijski profesor v Belem gradu; 1850 leta je prepotoval Angleško, Francosko, Italijo in Črnogoro, kamor se je pozneje še večkrat vrnil. L. 1858. je postal tajnik srbskega poslanstva v Carigradu, 1859. leta načelnik ministerstvu prosvete in 1868. je bil umirovljen ter je živel stalno v Valjevu, odkoder je šel samo nekolikokrat v Črno goro. Umril je 21. jan. (1. febr.) t. l. — Leta 1849. je izdal svoje pesmi, katere so ugledale leta 1860. drugo pomnoženo izdaje. Od leta 1850. do leta 1857. je izdajal „Šumadinoko“, list za pouk in književnost. 1850. leta je napisal srbsko zgodovino za osnovne šole. Leta 1846. in 1847. je izdal „Pisma iz Nemačke“, in potem „Pisma iz Švajcarske“, leta 1851. pa „Pisma iz Italije“, v katerih je popisal potovanje črnogorskega kneza in vladike Danila v Italiji. 1852. in 1853. leta je izdal „Šumadinče“, I in II. del. Leta 1858. in 1861. je izdal „Priloge za srpsku istoriju“. V tisek je dal tudi „memoire“ svojega očeta, „Slobodijado“ vladike Danila, „protokol“ pisma o vojevanju pri Drini l. 1811. in prevod Mišnetove povesti francoske revolucije.

Izmed njegovih del hvalijo posebno potopise, v katerih se kaže ostroumnega opazovatelja. Izmed pesnij ze odlikujejo ‚Veter s Kosova‘, ‚Gruda zemlje‘ po živem rodoljubju, ‚Popara‘ po etiških načelih, ‚Prvi korak v svet‘ in ‚Zapisi‘, nekaka vrsta epigramov po satiri in humorju.

V Tušini, majhni vasi v Črni gori, je umrl na Savin dan Vojvoda Novica Cero vič v 92. letu svoje dobe. Znano je, da ga je ovekovečil brezsmrtni J. Mažuranič v ‚Smailagi Čengijicu‘. Da je pesnik v tem spevu prikazal Novico kot Turčina, ki se da krstiti in potem zvrši junaški čin, tega mu junak ni zameril, nego je v znak zahvalnosti poslal pesniku krasno uro v dar, katero še sedaj hrani pesnikova rodbina.

R. P.

Dne 26. meseca febr. je umrl v Belem gradu nadarjen pesnik in pisatelj srbski, Milorad Popović Šapčanin. — Pokojnik se je porodil v srbskem mestu Šabcu. Povesti je zajemal iz narodnega življenja. Posebno je vzbujal narod s svojimi dramami ‚Dušan Silni‘, ‚Zadužbina cara Lazara‘ in dr. — v katerih je podal več slavnih momentov iz zgodovine nekdanjega srbskega kraljestva. Pokojnik se je odlikoval kot epski pesnik — ‚Monah‘, ‚Kraljevo Zvono‘ in dr. — pa tudi v liriki — ‚Žubori i vihori‘ — je bil pravi mojster. —

Leopold v. Sacher Masoch, nemški romanopisec, je umrl 9. marcija v Lindheimu. Rodil se je 27. jan. 1835. leta v Lvovu. Znameniti spisi njegovi so: ‚Das Vermächtniss Kains‘, ‚Falscher Hermelin‘, ‚Liebesgeschichten aus verschiedenen Jahrhunderten‘ in mnogi drugi. On je bil jako darovit in samonikel pisatelj, ki je umel vrlo risati kulturno stanje; vendar je bil preveč polten in pikanten. Zategadelj ga je tudi kritika naposled popolnoma zavrgla, in ko je pred kratkim časom praznoval še šestdesetletnico svojega rojstva, ni se zmenila za to živa duša. Tudi umrl je ‚ohne Sang und Klang.‘ Mož se je izdajal za Malorusa, dasi mu je zibelka tekla v nemškem Gradcu, in kazal je očitno mržnjo proti Poljakom. Svoj čas so ga povsod strastno čitali, in l. 1879. je prof. Levec očital svojim rojakom, ‚da ima frivozni Sacher-Masoch pri nas več znancev in prijateljev nego modri častiti Nestor.‘ Ko je pisateljska njegova slava že močno obledela, hotel ji je podeliti novega sijaja in počel je izdajati časopis ‚Auf der Höhe‘, katerega se nekateri naši čitatelji gotovo še spominjajo. Tudi Laibacherica je prinesla o svojem času iz Sacher-Masochovega peresa nekaj podlistkov, katerim je vzeta snov iz naših krajev.

Prve dni meseca marcija je umrl v Londonu Sir Henry Rawlinson v dobi 85 let. — Leta 1844. je bil angleški konzul v Bagdadu ter je v tem svojstvu započel arheološka zasledovanja. Široko polje njegovemu delovanju je bila ravnina ninivska in babilonska, pokrita z ruševinami starih mest. Velik del njih je odkril in množico asirskih in babilonskih napisov v klinovem pismu raztolmačil. V poslednji dobi je bil član britskega parlamenta in indijskega državnega sveta. Bil je tudi častni član cesarske akademije na Dunaju. Napisal je veliko število arheoloških spisov.

Popravek. V 2. št. letošnjega ‚Zvona‘ čitaj v ‚Modernem pegazu‘ druge strofe 4. verz tako-le: Kaj mislite starci vi vrli (kakor je stalo v rokopisu) in v ro-manci ‚Kaznovani paša‘ (v 3. letošnji št.) se glasi 15. verz od zgoraj tako: Od to-varšev že poslavlja (kakor je stalo v rokopisu).

